

GEORGE MURNŪ

DESCĂTUȘARE

BUCUREȘTI
EDITURA CASEI ȘCOALELOR
1928

P r e f a ță

Paginele ce urmează au fost publicate în mai multe periodice. Fiind în genere concepute ocazional și la intervale de timp, uneori fiind simple improvizații și tratând teme din domenii deosebite, ele, firește, nu se pot înfățișa ca o lucrare sistematică. Dacă însă le lipsește unitatea formală, leit-motivul e în fond — cel puțin pentru o bună parte din cuprins, — și același, și anume: **autodeterminarea spiritului românesc și crearea individualității noastre unitare colective întemeiată pe produsele specifice ale geniului național.**

E un punct de vedere, care este și trebuie să fie al tuturor celor ce au o legătură simpatcă sau organică cu poporul românesc și înțeleg interesele lui vitale. Sunt păreri și sugestii care nu sunt accidentale sau contingențiale. Ele purced din adânc fiind dobândite, în decursul vremii, din studiu și experiență proprie. Le dau în vileag socotindu-le de oarecare folos în momentele actuale de primejdioasă dezorientare și de înmulțire a elementelor anarhice și centrifuge.

București, Sept. 1927.

G. Murnu

D E S C Ă T U Ş A R E

D e s c ă t u ș a r e

BANDITUL mitologic Procrust își instalase, pe lângă un șleau, un pat pe care obișnuia să întindă pe orice biet călător căzut pe mâna lui și să nu-l lase până nu-l fereceă cu unitatea-i de măsură retezându-i sau lungindu-i membrele după capacitatea patului, instrumentul său de tortură.

Orice sistem teoretic, îmi face impresia acestei operațiuni de siluire și nivelare. Artă ca și viața cotropește stavilele geometriei cerebrale și nu poate încăpea în forme și sisteme rigide și deci în dogme doctrinale.

Teoretizarea, după o opinie acreditată a lui Goethe, e o stagnare sau sincopă a forței de creație și, ca atare, puțin compatibilă cu firile intuitive, cu temperamentele artistice. De aceea și adevărații artiști — în literatură sau în artă plastică indiferent — nu sunt gregari,

Cenaclele, coteriile sau „bisericuțele” sunt tranșeele apărate de sârmă ghimpată pentru cei mici și plăpânzi. Cei tari nu stau în metereze și cazemate, ci es la larg și luptă cu pieptul deschis ca eroii dela Mărășești. Pe ei nu-i interesează aprobarea unora sau altora; satisfacerea și succesul lor e mai presus de toate în realizare, în puțința lor de a da expresia, forma cea mai ideală frământării lor sufletești, nălucirii neprețuite a creierului lor, idealului care e însăși rațiunea existenței lor. Aeropagul lor rezidă în sângele lor propriu, și dacă ei respectă și admiră munca, erudiția și talentul acelor cari merită respectul și admirația lor, nu există pentru ei nici o autoritate patronală sau dictatorială, nici un „magister dixit”, fiindcă își dau seamă că fiecare, -nu exprimă decât o opinie absolut personală și subiectivă (de cele mai multe ori în funcție de interese și legături omenești) și deci opinie de valoare relativă și nu arareori contestabilă și nedreaptă (spre a adevări tristul adevăr că „l’impartialité est une chimère, l’injustice est plus humaine” A. Hlermant).

Mai ales atunci când valoarea se face pe temeiul de dogmă sau, pur și simplu, de impresie, și cu atât mai vârtos când repre-

zintă falanga înaintașilor, așa zisa „avangardă”, când exclusivismul și fanatismul ia proporțiile unui zid chinezesc.

Suntem sătui de sisteme și teorii. Cunoaștem zeci de tratate străine care susțin unul sau altul din curentele actuale literare și artistice. Știm și puternica reacție sănătoasă din Apus împotriva tendințelor centrifuge și anarhice. Avem convingerea că astăzi, ca și în toate timpurile, cuvântul hotărâtor nu e dat făuritorului de teorii, ci creatorului valorilor artistice.

Deaceia socotim că libertatea trebuie să fie condiția esențială, baza oricărei activități de realizare. Prin această libertate înțelegem în primul rând emanciparea noastră de influențele directe străine și, ca urmare, potențarea acestei năzuinți prin stabilirea unor criterii empirice luate din vasta experiență ce ne-o procură trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat al altora.

O parte din noi își face un titlu de mândrie sau superioritate din a fi și a rămânea un simplu ecou al curentelor așa zise înaintate din afară, și se crede „la înălțime” numai când isbutește mai mult sau mai puțin să adapteze anumite forme și concepții

exotice, mai ales cele de ordin inferior. Aceasta înseamnă abdicarea individualității noastre și consacrarea servilismului ca un principiu de existență și manifestare spirituală a noastră. Rafinăria și blazarea spiritului apusean pot să producă — în orice caz sporadic și temporal — multe divagații, extravagante și excentricități, precum pot să realizeze opere de o mare prețiozitate și subtilitate cerebrală. Ele sed scriitorului și artistului român ca și jobenul pe capul indigenului din Madagascar care umblă desculț. Să nu uităm că Bucureștiul nu e nici Parisul, nici Berlinul, Münchenul sau Roma, ci capitala țării unui popor de o ereditate și construcție mentală și morală proprie și cu nici un preț nu poate să se indentifice cu popoare de o cultură și rafinare milenară.

Imprejurările istorice, geografice și sociale îl apropie cu mult mai mult de poporul rus. Desigur nu ca mentalitate și structură psihică, fiindcă, cu toate influențele și ingredientele slave, poporul român are o personalitate care-l face să nu se poată confunda cu nici una din semințele familiei slave. Sforțarea îndelungă și uriașă a Rușilor de a se emancipa pe cât se poate de tirania spi-

ritului occidental și de a-și înfiripa o artă și o literatură de esență proprie, de un eminent caracter național, e lecția cea mai instructivă pentru noi și ne poate servi de model în lupta pentru valorificarea eului nostru specific românesc, singurul care ne poate da consistență și unitate și ne poate asigura o pagină în istoria culturai europene. Sub acest raport Rușii nu se găsesc astăzi în stare de subordonare, ci pot să ridice fruntea sus cu toată mândria și încrederea în viitor, întrucât au creat opere tipice de artă superioară și prin aceasta au întemeiat existența lor colectivă pe temelii neclintite. Iată un ideal către care trebuie să tindă toate preocupările și toate puterile noastre creatoare.

Un alt exemplu ni-l dă îndepărtata Americă prin noua literatură poetică ce a încolțit în meleagurile ei mulțumită ivirii unui fiu al ei socotit ca genial, poetul Walt Whitman. Opera acestuia înseamnă o ruptură totală cu teoriile cunoscute și valabile asupra formei și conținutului poeziei europene. Whitman e un primitiv inform, grosolan și barbar, în genere un discursiv și ideolog de o înălțime de inspirație și concepție umană și religioasă, de un curios amestec de misticism și realism,

de-o originalitate și specificitate continentală așa de pronunțată și impunătoare, încât a devenit tipul cel mai reprezentativ al americanismului de rasă în literatura universală. Exemplul lui e cea mai puternică confirmare a validității principiului nostru de emancipare de sub tutela străină. Deaceea zic celor aleși și cu stea în frunte: Țineți seamă de pildele arătate și nu vă lăsați terorizați de formule și teorii de împrumut, fiți sinceri ai voștrii cu toată neînduplecarea și tăria, așa cum v'a croit mediul și duhul țării și obștii noastre. că numai așa veți fi ai noștrii, ai tuturor, ai celor mulți, pe umerii cărora se întemeiază pedestalul cel mai sigur de glorie și nemurire.

G R A I U L N O S T R U

G r a i u l n o s t r u

ÎN PROCESUL de integrare a vieții noastre spirituale principul autonomiei sau al protecționismului trebuie opus din răspuțeri concepției eteronome sau manchesteriene, amândouă deopotrivă de funeste statelor și națiunilor mai primejduite sau proaspăt înfiripate și deci neexperimentate, lipsite de frâna necesară a forțelor de ponderație și prevedere. Nu din afară, ci, pe cât se poate, din năuntru, din noi și prin noi să fie totul zămisliț, desvoltat, alcătuit.

Țe acesta un postulat ideal cerut nu numai de însuși rostul și demnitatea noastră de popor liber, ci și de imperativul categoric al existenței și conservării noastre. Lupta de emancipare, de asigurare a acestei autonomii a culturii noastre estetice, care ne interesează îndeosebi aici, trebuie să pornească

dela revizuirea, purificarea și românizarea deplina a organului nostru comun de expresie, a graiului nostru național.

O observație cât de superficială constată lesne că psitacismul și xenofilia noastră exagerată și bolnăvicioasă amenință să altereze și sa deformeze până la nerecunoaștere chiar și semnul cel mai deosebitor al unei rase, care este limba ei. Remy de Gourmont observă că există două feluri de popoare: unele care impun limba lor și altele care lasă a li se impune limba altora. Se pare că noi facem parte din cele din urmă. Deaceia și vedem că mania neologizantă a târgoveților a luat, mai ales în ultimele decenii, proporții îngrijitoare.

Promiscuitatea cu limba și cultura franceză și contactul mai de aproape cu eterogenul spirit german grăbește destul de repede dizolvarea structurii și fizionomiei noastre lingvistice.

Mai în toate ramurile vieții și activității noastre particulare și publice, dar mai presus de toate în presă, năvala înnăbușitoare a exotismelor pridiseste și împiedică menținerea și evoluarea normală a caracterului „valah” unitar și genuin al limbei române.

Solicismele și barbarismele abundă și în genere mai toată construcția și frazeologia par a fi simplă calchiere sau transpunere literală, un fel de paștișare sau plagiat după originale străine. Nu numai oamenii de afaceri și de profesie liberă, ci și intelectuali și cărturari se iau parcă la întrecere în scris și în graiul viu despoind tezaurul lexic al lui Larousse. Francomania (a nu se confunda cu francofilia) a mers așa de departe încât au fericit vocabularul nostru până și cu unele particule inalienabil franceze (or, déjà).

Și ceea ce e mai grav, e nepăsarea sau inconștiența și uneori complicitatea acelor cari cei dintâi au căderea să reacționeze mai viguros împotriva unei asemenea îndrăzneli de desafectare și distrugere a patrimoniului nostru.

Nici scriitorii mai conservativi sau tradiționaliști, nici „poporaniștii” n’au putut determina în măsura dorită curentul mântuitor în această direcție „stârpind buruiana neologismelor” cum povățuia înțeleptul rege Carol încă la 1905.

Zicând aceasta nu mă gândesc deloc să fiu un purist neîmpăcat și cu totul împotriva împrumutului de vocabule străine. Un ase-

menea împrumut nu-l pot îndreptăți decât două motive binecuvântate: necesitatea și estetica, și uneori măi mult estetica decât necesitatea.

Dar scribii noștri ca și „elita” noastră socială nu țin seamă de nici o condițiune. Ei își fac o plăcere și un titlu de mândrie introducând în mod brutal elementele străine, schimonosind, denaturând, volapükizând limba românească.

Pentru unii cari privesc la suprafață sau n’au avut prilej să cunoască prin studii comparative bogăția și complexitatea de forme și nuanțe ale limbilor culte (față de sintetismul așa de complicat și de nuanțat al limbii elene, bunăoară, limba noastră pare un jargon de o iremediabilă simplitate rustică) nu există la noi o problemă de limbă.

Și totuși ea există întrucât graiul nostru nu e format pe deplin, ci e în formație, și e așa de mare și importantă, încât poate fi socotită ca o problemă vitală. Ea nu poate fi rezolvită numai și numai pe calea împrumutului cum cere ușurința și puterea noastră de inerție. Împrumutul nu poate fi de cât accesoriu și, dacă e absolut indispensabil pentru abstracțiuni, el nu e un mijloc de considerabilă îmbogățire și intensificare a expresiei literare. Credița

mea întemeiată pe îndelungată experiență proprie este că limba română dispune de ne bănuite virtualități lăuntrice de desvoltare și desăvârșire.

Din nenorocire nici un scriitor român nu se poate lăuda că a studiat-o în toată extinderea și adâncimea ei, adevărat așa cum ea se înfățișează pe întreagă suprafața teritoriului locuit de neamul românesc de pretutindeni. Ea cuprinde în idiomele ei regionale, în dialectele și subdialectele ei, o surprinzătoare rezervă de locuțiuni și vocabule originale care merită să intre în repertoriul nostru literar. Scriitorul, care are un rol organic în viața obștii noastre, trebuie să consulte nu numai graiul viu dela țară, ci și toate publicațiile folclorice datorite inițiativei particulare și în primul rând Academiei Române.

Exploatarea acestor neprețuite comori poate înavuți și înprospăta într'o măsură neașteptată produsele noastre de artă literară. O contribuție esențială așteptăm de asemenea și dela geniul artistic al literatului, singurul care, dintr'o neabătută pornire năuntrică, creiază modele de definitive valori formale și ca atare poate fi creatorul acelei limbi culte care

va satisface necesitățile intelectuale urbane și va face de prisos bilinguitatea de astăzi.

Contopirea dialectelor și această contribuție a gustului și a creației personale conformă cu spiritul limbei noastre sunt cele două izvoare de căpetenie prin care graiul nostru național, netezit de toate elementele disparate vechi și noi și cristalizându-se în toată frumusețea ei fonetică și plastică prin excelență latină, va dobândi neatârarea cuvenită, amplexarea și complexitatea marilor organe de expresie ale culturii europene.

CAPITALA NOASTRĂ
(1916)

C a p i t a l a n o a ` s t r ă

IN CUVÂNTAREA cu care și-a inaugurat primariatul său noul părinte al capitalei, rezumând impresia deprimantă ce o produce aspectul general al metropolei României mari, a întrebuițat o expresie poate cam drastică pentru unii, dar destul de justă pentru cei obișnuiți să înfrunte cu privirea rece adevărul cel mai crud. După D-sa cetatea lui Bucur nu e nici mai mult, nici mai puțin decât un simplu „târg oriental”. Dacă ar fi vrut să fie mai precis, ar fi putut spune: un târg cu proporții monstruoase sau mai bine zis o adunătură de târguri de caracter rustic cu un nucleu orășenesc de aparență apuseană și vre-o câteva oaze răslețite, în care elita noastră plutocratică și-a găsit un adăpost onorabil. Il privești într'unul din planurile ce-ți stau la îndemână și te îngrozești: un imens conglomerat

de case svârlite cu praștia pe o infinită suprafață, o inextricabilă rețea de strade și ulicioare care mai de care mai meschine și întortochiate și abia câteva artere mai mari datorite puținelor inițiative eroice din viața noastră municipală.

Primitivitatea și haoticul întocmirii lui sunt evidente; o cercetare mai de aproape, o autopsie amănunțită a conținutului nu poate decât să confirme cu dovezi și mai dureroase această penibilă constatare. Nu logica, nu conștiința, nu necesitatea practică, igienică, estetică, ci capriciul orb a prezidat la alcătuirea acestei nenorocite așezări umane. Lucrul poate nu e de mirare. Absoluta noastră desinteresare seculară a făcut ca Bucureștiul să nu aibă propriu zis o primărie; el a fost și este un oraș acefal, așa cum material și simbolic o arată faptul unic în lume că el nu posedă până astăzi un locaș central de administrație edilitară, un palat comunal. Consecința acestei acefalii este starea lui desperată, aproape ireparabilă de astăzi. El a fost surprins de marile evenimente cu totul nepregătit. În starea actuală așa de înapoiată, aproape preistorică, în care el se găsește, mi-apare uneori așa de ciudat și abnorm încât fantazia mea îl confundă cu un ihtiozaur conservat în mod mi-

raculos pe suprafața pământului. Nu se poate o mai mare rușine națională. Ori de câte ori cutreer străzile lui nu-mi pot stăpâni revolta și obrajii mei ard parcă subț plesnetul unor palme străine. Am aceeași senzație de umilință și deprimare ce am simțit-o întâia dată când am sosit la București venind din Budapesta, unde erau de mai multă vreme așezați părinții mei.

Contrastul mi s'a părut așa de spăimântător, ambiția mea de Român a fost așa de greu rănită, iluzia ce-mi făceam despre capitala României așa de brutal nimicită, îneât au trecut câteva săptămâni, până m'am desmeticit și-am început să mă deprind cu groaznica realitate. Studiind oamenii și împrejurările mi-am dat seama încetul cu încetul că nu se putea altfel, că ceea ce aveam în fața mea era produsul fatal al unui complex de cauze; era maximum posibil ce putea înfăptui sentimentul nostru de gospodărie publică, energia și capacitatea noastră administrativă, aspirațiile de ordin moral, estetic și material, pe scurt, gradul nostru de cultură națională.

Așa încât Bucureștiul ilustrează perfect de bine mentalitatea noastră. Traduce, în chipul cel mai reprezentativ și plastic, idealul, con-

cepția noastră actuală, adică propriu zis lipsa de ideal și concepție, de ambiție mare națională, de simț al ordinei, disciplinei și curățeniei și de tot ce înalță și recomandă națiunile ca și indivizii și nu le dă numai un titlu de mândrie și superioritate, ci și tot odată cea mai temeinică bază de existență. Pentru a ne cunoaște nu e deci nevoie ca cineva să străbată țara în lung și în lat; e destul să vadă și să cunoască Bucureștiul pentru a-și face o idee exactă de ceea ce suntem în realitate.

Bucureștiul suntem noi, obștea Românilor, țara noastră, adică propriu zis a celor care conduc țara și hotărăsc rostul și destinele ei. Dovada că ne acomodăm așa de bine întrânsul. Nemulțumirea, strigătul de revoltă, dorința de schimbare cât mai repede și mai mult sunt cazuri izolate sau glasul celui ce strigă în pustiu. Primarul actual are desigur un program întreg de îmbunătățiri și prefaceri; a avut și predecesorul său și, pe lângă aceasta, câtă efortare și bunăvoință! Rezultatul e totuși abia apreciable. Căci nu cu meremeturi și cârpeli se va prefăce acest „târg oriental” într’un oraș modern, așa cum îl cere demnitatea actuală a Statului român. Pentru aceasta se impun măsuri radicale, eroice. Mutarea capitalei la

Braşov sau la Făgăraş e un ideal frumos, dar absolut irealizabil din o sumă de motive, din care principalul e că nu'mi închipuiu că generaţia de azi ar fi capabilă de o astfel de măsură supraeroică.

Mai uşor de realizat ar fi pianul de a deplasa centrul capitalei în direcţia şoselei Kiselef, spre Băneasa şi Hlerăstrău. E terenul cel mai potrivit în acest scop, sub toate raporturile. Adaosul apelor i-ar da un pitoresc care ar putea atenua monotonia şi banalitatea actualei metropole. E aci loc destul pentru desfăşurarea unei vaste activităţi edilitare, pentru crearea unei capitale noi care să fie exponentul virtuţilor reale ale poporului român.

C Ă T R E U N
STIL NAȚIONAL

Către un stil național

O REVISTĂ specială de artă plastică, și asta în Craiova? Simptomatic. O salut cu toată însuflețirea și-i urez din inimă zile lungi și cele mai spornice. Mai ales că vine de acolo unde vădite semne de putere creatoare ne arată că clocotește o mai bogată sevă românească. Trebuie să adaog: de creație sănătoasă, diferențiată, specifică, chiar regională, căci asta ne interesează. E dovadă că nu e răsad anemic de import; țâșnește din adâncuri, din glia binecuvântată prin botezul de sânge eroic străbun. Deaceea poate cu noii săi „panduri” să ne ajute la descătușarea noastră, de astădată lăuntrică. Istoria s’ar repeta pe altă cale. Trebuie să ne completăm ciclul libertăților, ca să fim întregi, de sine stătători și cu toată întemeierea cuvenită. Suntem datori față de sufletul nostru care este și acela

al tuturor miilor, sutelor de mii de martiri jertfiți în curgerea de veacuri pentru idealul desăvârșitei noastre descătușări și alcătuirii.

Problema cea mare e pusă: ori cimentăm acest suflet și-l prefacem în bloc unitar dela un capăt la altul al țării ori — pierim.

Tertium non datur. Și aceasta cât mai repede și cât mai drastic. O impune în chipul cel mai implacabil izolarea noastră ca națiune, tragicul situației geografice. Cine ne împiedică sau ne abate — înlături cu el: ni-i dușman de moarte. Semnalul e dat, Oltenia suflecată e gata de trântă. Noul „Fanar”, exotismul, trebuie răpus și înlocuit cu sufletul pământean, cel mai vânjos, cel mai neaoș, cel mai al nostru; pentru noi nu-i nimeni străin, dacă e cu noi și ne ajută. Vrem românitățe, adică originalitate, vrem expresia eului nostru, stilul nostru. Asta nu-i exclusivism. Doar nu o rupem cu lumea din afară, nu urâm, nu disprețuim pe nimeni. Apusul ni-i drag nu numai pentru că, în parte, ne leagă cu el originea, ci și pentru că acolo sunt izvoarele culturii și civilizației. De aceea îl consultăm, îl studiem, învățăm dela el și ne folosim când ne priește, ne întregește și nu ne diformează sau falsifică, nu ne preface în colonii de Negri. Ne

simțim în vârsta bărbăției și-i o rușine să mai fim copii: să-l maimuțărăm, să-l copiem, să-l pastişăm, să ne grozăvim prin contrafacerea altora. În fagurii moșteniți sau reînnoiți de noi vrem să distilăm sucul florilor noastre ca să alcătuim propria noastră miere. Vrem să ne regăsim, să formăm conștiința noastră proprie și, prin ea, să zidim cetatea neclintită a individualității noastre colective.

Pentru aceasta nu există decât un mijloc: să ne adâncim în noi ca și în studiul țării și poporului nostru dela un capăt la altul, să ne inspirăm dela tot ce e al nostru, dela tot ce ne oferă trecutul și prezentul nostru, cu toate realitățile lor, de orice ordin și de orice categorie ar fi ele. Vrem cu alte cuvinte, dacă'i vorba de artă, să cântăm **dragostile noastre**. Să prefacem în cântec moșia părinților noștri cu toate frumusețile și comorile ei. Au făcut-o instinctiv, direct ori indirect indiferent, toate popoarele culte, dar mai cu seamă cei cari ne-au dat bună parte din ființa noastră, popoarele greco-latine. Deaceia și țara lor poartă nimbul cel mai ademenitor al frumuseții și nemuririi. Geniile imaginative le-au prefăcut în Eldorado sufletesc. Pentru elita intelectuală Roma e și astăzi „patria inimii”.

Nu mai puțin și Atena. Iată dece stăm veșnic robiți de farmecul lor, dece nostalgia lor ne înstrăinează în țara noastră. Să adăogăm la patria noastră fizică, pe cea morală și estetică. Ea ne va fi de trei ori mai scumpă și frumoasă. Și în admirația și dragostea noastră comună pentru ea ne vom adăpa puterile de coeziune și călire a personalității noastre colective.

Dorim dar ca arta noastră să fie reprezentativă, caracteristică, așa cum a fost și este arta tuturor popoarelor conștiente și instinctive. Aci e frumusețea și infinitul. Abstracția și cerebralizarea e antiestetică. Centrifugii nu sunt artiști. Cei cari visează un *homo europaeus* sau *oecumenicus* (când sunt sinceri merită tot respectul) reduc și caută să reducă expresia omenească la un singur tip, sunt tot așa de utopiști cași esperantiștii cari își închipue că pot înlocui limbile vii printr'un organ unic, abstract și mort ca o plăsmuire galvano-plastică. Artă centrală, organică e totul și aceasta e individuală, țâșnește din sufletul și creierul reprezentativ. Deaceea preferim, pentru noi, arta individului român, fie ea cât de primitivă, de barbară, de sălbatică chiar. „Valahul” să-și spue și el cuvântul. Asta o așteaptă și o cer străinii. Cei veridici și

conștiinți, de bună seamă. Să nu ne îmbete reclamele plătite sau complezențele și amabilitățile unora dintre ei. Să ne amintim de vorba unuia dintre cei mai competenți, a distinsului pictor Forain, adresată de curând la ai noștri cu prilejul participării noastre la expozițiile din Paris. Sfătuia pe Români să se lase de contrafacerea sau reeditarea modelelor și clișeele franceze, de care ei sunt sătui până la desgust. Reputația Românilor, după el, o pot întemeia nu falsuri și promiscuități, ci opere viguroase ce poartă pecetia autenticității vii, ineditul surprinzător ce-l poate da numai o individualitate hrănită din tot ce are mai semnificativ țara și poporul nostru, care desigur nu sunt lipsite de o fizionomie proprie. Se înțelege dela sine, o asemenea artă nu se improvizează. Dar sunt oarecari începuturi bune — Grigorescu în frunte — și ele pot continua într'un fel sau într'altul, „etnicul” are mii de fețe. Se poate stabili astfel cu timpul o tradiție, un fir de unitate de concepție în produsele noastre. Pentru aceasta e nevoie de discernământ, de o voință și conștiință clară care să ne ferească de boala mimetismului gregar. Sforțările și realizările Rușilor să ne fie un îndemn și o pildă. Creațiile acestora în toate

domeniile artei încep a se impune pretutindeni ca o forță elementară. Rusia imensă fizică și spațială capătă astfel dimensiuni și mai mari printr'un miraj și o aureolă care, pe noi vecinii, trebuie să ne pue pe gânduri și să stimuleze ambițiile noastre până la paroxism. Eroismului lor imaginativ câtă să le opunem cu succes eroismul nostru, e o 'chestiune de existență pentru noi. Instinctul de conservare ne dictează prin urmare să schimbăm criteriile comode și de împrumut de până acum, să le înlocuim cu altele, valori ce numai geniul nostru propriu le poate crea și sancționa. Eu cred în existența acestui geniu, căci fără el nu am fi putut răsbii teferi prin vijeliile vremurilor trecute, n'am fi putut înfăptui visul patriei mărite, n'am fi multul puțin care suntem astăzi.

Cu această credință inaugurez apariția acestei publicații. Dea Dumnezeu ca ea să fie trâmbița îndrumării sănătoase spre culmile expansiunii noastre artistice!

(Galeria Flamurei, An. I, Ianuarie 1927).

DATORIA NOASTRĂ

D a t o r i a n o a s t r ă

IMPREGURĂRI istorice excepționale (mai vitrege poate decât cum au fost pentru oricare națiune europeană) au făcut ca poporul nostru în aglomerațiile noastre urbane să se înfățișeze în bună parte ca o adunătură de oameni, o societate alcătuită din elemente dispartate, forțe juxtapuse, nu coordonate și subordonate unui gând convergent, unui ideal.

Nu avem un suflăt național românesc care să bată pretutindeni la unison. Mai curând poporul dela țară are, în marea lui majoritate, un caracter unitar, o fizionomie proprie, „valahă”. Cu toată promiscuitatea originară, s’a statornicit o unitate alcătuită din trăsături care contrastează cu aspectul general ce-l prezintă orice entitate etnică din vecinătatea noastră nemijlocită. Unitatea aceasta, oricât de circumscrisă ar fi în spațiu, se datorește de bună seama superiorității elementului primordial, care este

cel latin sau traco-latin. Acest factor fundamental dominant a dat tonul, și-a impus voința suverană odată cu graiul și a asimilat ingredientele eterogene. Semnul distinctiv cel mai vădit și caracteristic e graiul, în al doilea rând e portul, dar și o mentalitate, o „psyche” deosebită de-a celorlalte popoare înconjurătoare.

E absolut sigur că s’ar putea fixa un număr de însușiri și particularități, de calități și defecte, care constituie caracterul, mai mult sau mai puțin generalizat, al poporului nostru. E o cristalizare care s’a produs latent, așa zicând prin forța lucrurilor și în decurs de secole. Instinctul, legea selecției și forța numerică au jucat aci rolul principal.

Această primă închegare s’a perpetuat sub egida credinței și a datinelor. Influența culturii străine a fost relativ superficială. Astfel a rezultat acest admirabil material prim, din care se poate ridica o construcție din cele mai frumoase și solide. Căci, după constatarea multora, e o rasă de elită prin naștere și ereditate. Artiștii mari n’au venit încă s’o modeleze în mod definitiv și să-i dea marele stil prin care trăiesc și se manifestă națiunile culte de astăzi ca blocuri conștiente și indistructibile.

Căci arta, adevărata artă, oricare ar fi ea, plastică sau spirituală, obârșită din adâncimile sufelești ale unui popor, nu e numai o revelare a lui, expresia lui cea mai reală și mai potențată, ci și tot odată o școală de purificare și educație, de cunoaștere de sine, trezire și formare a conștiinței proprii colective, a „marelui eu național” care, mai mult decât ori care alta, consacră și face durabilă o națiune, ba ’i prelungește viața și dincolo de moarte.

Ca element cultural de primul ordin și prin urmare ca factor infailibil de unificare și consolidare a sufletului obștesc, arta trebuia, încă de mult, să se bucure la noi de o înțelegătoare și neobosită solitudine din partea celor ce conduc destinele noastre. Aceștia însă n’au fost convinși cu toții de puterea ei edificatoare, de rostul ei organic în viața Statului nostru, și mai cu seamă n’au crezut în capacitatea și voința noastră artistică. Dar nici intelectualii izolați și nici publicul nostru n’au știut să reacționeze și să impue o altă convingere, pentru simplul motiv că ei n’au avut-o, iar un public conștient, o opinie publică activă, n’a existat și nu există încă.

Acuzăm pe alții (aceasta e un obicei al

nostru înrădăcinat) și în realitate ne acuzăm pe noi înșine, fiindcă acei alții suntem tot noi, adică reprezentanții noștri specifici, oameni născuți și crescuți printre noi, în mediul și atmosfera societății actuale românești. E o întrebare dacă noi eram în stare a realiza calitativ mai mult decât am făcut până acum. Eu socotesc că noi, generația actuală, în genere am făcut tot ce am putut face, am dat maximum de realizare estetică de care am fost capabili.

Că aceasta e relativ puțin, nu încape în-doială, o recunoaștem cu toții. Că trebuie să însutim munca și încordul nostru în această direcție, e un postulat care de mai multă vreme își face drum, dar care pătrunde anevoie în conștiința unui public pasiv, obișnuit cu inerția și cu lipsa de inițiativă. Deaceea e de datoria tuturor celor inițiați și convinși să dea alarma, să agite, să propage, să impue prin toate mijloacele, în primul rând prin presă, ideia unei îndrumări nouă, a unei organizări mai multilaterale și temeinice pe terenul artelor.

12 Octombrie 1924.

E M I N E S C U

E m i n e s c u

NU încapе îndoială că singurul geniu real al literaturii române este Eminescu. Confirmând această convingere aproape generală, nu avem de cât un regret legitim că, dintr'o fatalitate de contigențe, acest geniu românesc, care e mândria noastră a tuturor, va rămânea, poate pe totdeauna, numai al nostru și nu-și va lua locul de cinste ce-i se cuvine în constelația marilor poeți ai lumii moderne.

Întâi pentrucă, pe de o parte, cum delasine se înțelege, limba noastră este și va fi inaccesibilă intelectualității străine dăătoare de ton; iar, pe de alta, poezia lui Eminescu e în esența ei aproape intraductibilă, și chiar dacă ea poate fi împărtășită pe această cale, anevoe va putea găsi un interpret congenial care să-i dea echivalentul într'o limbă străină. Pe lângă aceasta, să nu uităm că o parte din valoarea excepțională a poeziei emines-

ciene, și în genere, a apariției ei meteorice în literatura noastră nu poate fi apreciată îndeajuns, decât avându-se în vedere anumite împrejurări locale-naționale și în primul rând starea și gradul de dezvoltare culturală, respectiv literară a societății române în epoca lui Eminescu.

În conștiința generației de azi poetul nostru nu e numai cel mai eminent liric; ba avem cu toții impresia, care se preface tot mai mult în siguranță, că n'ar fi de loc exagerat, dacă am admite că realizările lui de frunte n'ar păli câtuși de puțin în fața celor mai strălucite creații din lirica universală. Dar genialitatea lui Eminescu se afirmă din multe laturi nedepin studiate până astăzi, și ea nu va fi cuprinsă în toată amploarea și splendoarea ei până când, între altele, nu se va accentua după cuviință importanța capitală a faptului, că el nu e numai poetul inspirațiilor mari și generoase, ci și creatorul unui nou instrument de expresie, a unei limbi care, pentru întâia dată și numai prin darul lui, se mlație și devine capabilă de-a exprima în forme de o măiestrie și armonie desăvârșită cele mai înalte și subtile concepții cași cele mai fine și imperceptibile emoții ale sufletului omenesc.

Literatura românească a existat și înainte, dar Eminescu a întipărit, cel puțin în produsele-i de căpetenie, acel pristornic de artă superioară, acel caracter de adecvat și definitiv și totuși spontan și înaripat, acea deplină contopire de spirit și materie, care singure constituie și consacră cu adevărat clasicul în literatură înfățișându-l sub specie aeternitatis sau ca un „ctema es aei„ („proprietate perpetuă”) cum zice Thucydide. Eminescu este acela care, printr’o neasemuită intuiție artistică, a impregnat verbul românesc cu o esență de origine transcedentală, l-a desțărănit și epurat, i-a dat transparența și aureola necesară spre a revela prin el toată frumusețea ideală a viziunii sale poetice, toată avântarea castă și sublimă a expansiunii sale lirice. Ca subț o vargă magică materialul brut se transformă și se spiritualizează, cuvântul său, pornind din adâncuri, vibrează intens și are profunde eco-uri: rezonanța cavității unei conce în care se perpetuă în repercusiuni sonore imensitatea valurilor mării. Deaceea nimic mai sugestiv și evocator, bunăoară, ca rimele lui Eminescu; sunt în adevăr ferestre deschise spre infinit.

Miracolul îl realizează instinctul său psihologic-auditiv de o înaltă emotivitate, com-

prehensiunea superioară ce o are pentru ritm și cadență ca expresie a sensibilității, ca element primordial al poeziei. Grație acestor aptitudini rare, din cele mai rare posibile, el creiază acel acord unitar și organic între formă și conținut și, ca rezultată, acea înaltă, magistrală și impecabilă armonie care arată în chipul cel mai peremptoriu autenticitatea naturii sale geniale, apariția unică în activitatea noastră literară. Și în adevăr muzicalitatea ce o propagă, după romantism, simbolismul sănătos și al cărei farmec îl resimțim, bunăoară, în realizarea culminantă a lui Verlaine — muzicalitate nu unilaterală, năuntrică sau exterioră, ci integrală, înfăptuită într'o simbioză completă și perfectă a tuturor părților alcătuitoare — o găsim deja, cel puțin parțial, în Eminescu. Prin aceasta marele nostru poet, ca și Dante la Italiani, capătă însemnătatea unui exponent al literaturii noastre; înălțimea creațiilor lui îi poate servi acesteia, îndeobște, ca cel mai bun mijloc de măsură și control la stabilirea scării de valori poetice. Din păcate, însă, se pare că nu toți esteticienii noștri își dau seama pe cât trebuie de condițiunile esențiale ale adevăratei poezii, condițiuni atât de admirabil îndeplinite de geniul lui Emi-

nescu. Cu deosebire se observă puțina lor acuitate auditivă. Defect organic, ereditar, de imitație sau de contaminație rezultată din contactul îndelungat cu iperboreii? Nu știu, dar faptul din nenorocire există și e destul de trist.

Dar fenomenul nu e așa răsleț cum ne închipuim. E în gustul și în sensibilitatea noastră în genere o bucată bună de rusticitate și chiar de barbarie (Eminescu o știă cum mi-a afirmat-o un adânc cunoscător al lui). Ne întâmpină surd sau brutal cacofonic la tot pasul. Se pare că ne sustragem trudnic de sub stanca de apăsare și umilire seculară și abia începem să ne întremăm la aerul liber și orbitor de soare. Deaici — pe lângă o sumă de pete și umbre rămase în sufletul nostru — și confuzia, nesiguranța, uneori inconștiența cu care discernem scara de valori, gradația ascendentă dintre cele două extreme, **Heracles kai pithex**. Și spre a mască neputința și a ne grozăvi (ca asinul cu pielea de leu), împrumutăm ochelari străini, importăm rețete cât mai recente exotice și mai ales cât mai „revoluționare” și aeriene, taxând de retrograzi pe toți aceia care au „simțul vital” și nu văd în adaptare sau în revoluția artificială, ci în

evoluție normală, din izvor propriu, progresul și mărirea țării noastre.

Deaceea nu e mirare că chiar față de un Eminescu se observă astăzi o reacție ofensivă, un spirit agresiv. Deocamdată atentate sporadice și sfioase, pentru un motiv bine-cuvântat: capul gorgonic de pe scutul lui strălucitor de glorie parează îndeajuns orice atac de Zoili sau de iconoclaști inconștienți. Altfel ne-am fi pomenit cu un sf. Sebastian mai mult, străpuns cu săgeți, din fericire, de hârtie: fișele de import. Dar prestigiul lui Eminescu poate fi și pe altă cale scăzut: prin citarea lui paralelă cu alții sau ca termen de comparație. Nu se ține seamă însă de un fapt ușor controlabil. Origina superiorității lui Eminescu este complexă; poetul într'însul este numai vârful piramidei. El este o realizare unică de artă literară, dar și un program național de o trăinicie incalculabilă, de o aplicabilitate din cele mai multilaterale și fecunde. Căci și astăzi trăim ca națiune cu „fărâmele mesei lui bogate”. Deaceea nu poate fi socotit numai ca o simplă natură genială, ci ca un geniu excepțional în toată puterea cuvântului. E cel mai mare creator de valori în viața noastră culturală. Erou național de primul rang, Neamul

nostru îi datorește cel mai frumos monument în panteonul fiilor săi intelectuali.

Aceasta însă nu ne va orbi în așa chip în cât să nu recunoaștem și scăderile din opera lui Eminescu. Ea e negreșit de o valoare artistică inegală ca, de altfel, opera oricărui scriitor, fie el oricât de eminent. Dar inegalitatea lui Eminescu e firește mai pronunțată de cât la alții, lucru explicabil, date fiind împrejurările și mediul în care s'a născut și a trăit, dată fiind precocitatea apariției lui dintr'o generație care nu avea înaintea ei modele mari sau o mai îndelungă perioadă de incubație. Așa se explică în deosebi defectele lui formale, relevate odinioară de un Maiorescu. Că aceste defecte ar fi inerente și caracteristice geniului și că, în realitate, ar fi calități de ordin psihologic, iată o afirmare recentă care ni se pare hazardată și lipsită de puterea de convingere. Ca să ne convingă, ea nu trebuie susținută teoretic, ci evidențiată pe cale intuitivă. Dar defectele denunțate sunt așa de aparente, afară poate de cazuri izolate, în cât nu 'mi pot închipui că se înșală cea mai fină sensibilitate de critic estetic ce a avut-o literatura română în epoca eminesciană.

1926.

O ANIVERSARE A
ARTEI ROMÂNEȘTI
(1926)

O aniversare a artei românești

ÎN anul acesta se împlinește un pătrar de secol dela înființarea societății „Tinerimea Artistică”. Ziua ei de naștere și de botez care rămâne o dată memorabilă în analele artei românești, este 3 Decembrie 1901. Dar planul de-a strânge și înmănunchea toate forțele tinere și a porni o serioasă mișcare de regenerare estetică în țară dată de ceva mai înainte. Cinci dintre inițiatori, pictorii Ip. Strâmbulescu-Strâmbu, Kimon Loghi, G. Pătrașcu, Ștefan Popescu și sculptorul Fr. Storck, absolvenți ai Școalei de Belearte din București și — patru dintre ei — foști elevi ai Academiei de arte din München, aflându-se la studii în Paris prin anii 1900—1901 și întâlnindu-se adeseori în atelierelor celor doi dintâi (Rue Vaugirard 99 sau Rue Falguière 9) concepuseră această idee și, concretizând-o sub formă de

asociație după modelul celor din Paris, au împărtășit-o colegilor din țară, pictorii Șt. Luchian, A. G. Verona, Nic. Vermont, C. Artachino și Nic. Grant și sculptorii O. Spaethe și D. Mirea, și le-au cerut aderarea în baza devizei „buni artiști, buni camarazi”. Aceștia au primit cu entuziasm propunerea lor și astfel în toamna anului 1901, în seara zilei amintite, pe când bunii camarazi se întorseseră și se găseau cu toții în București, s’au întrunit la o agapă într’o sală a berăriei **Gambrinus** din strada Câmpineanu, alături de Teatrul Național, unde au votat și semnat statutele constitutive ale societății lor. Astfel s’a pus baza acestei fericite tovărășii care a fost cea mai trainică și roditoare din câte au fost puse la cale de artiștii noștri din țară. Constituirea ei a fost salutăată ca un eveniment cultural, ca un început de renaștere a artei românești. Ea a atras atenția și simpatia cercurilor de intelectuali și a câștigat bunăvoința și interesarea deaproape a Palatului. Principesa de coroană, astăzi M. S. Regina Maria, care din primul moment a înțeles rostul și însemnătatea acestei întreprinderi mari, a primit cu bucurie și cu toată însuflețirea tinereții ocrotirea societății abia înfiripate și-a asigurat-o că va lua

parte efectivă la expozițiile ei cu lucrări proprii de artă. Și s'a ținut de cuvânt: timp de doisprezece ani a fost în fruntea manifestațiilor ei.

Dar această favoare și înaltă protecție a stârnit nemulțumire și reacție în rândul unor artiști oficiali cari se simțeau jigniți și desconsiderați prin această preferință a A. Sale regale. Unul din reprezentanții lor a și cerut audiență la regele Carol și s'a plâns de această desconsiderare. La intervenirea regelui, principesa protectoare a răspuns hotărît și energic că nu va pregeta un moment de-a merge alături de „Tinerimea Artistică”. De-atunci se începe seria regulată și neîntreruptă a expozițiilor anuale ale „Tinerimii”. Prima ei manifestare colectivă datează din 9 Mărtie 1902. Ea a avut loc în sala „Exarcu” dela Ateneul Român și cuprindeă numai lucrări datorite membrilor ei fondatori. Dar spiritul exclusivist și de castă a lipsit dela început Tinerimii. Caracterul ei democratic și camaraderesc reiese din însuși principiul ei inițial: deplina egalitate a membrilor la orice manifestare a ei artistică. Deaceea și vedem că expozițiile ei din fiecare primăvară (în 1910 a fost și una de toamnă) fură deschise tuturor artiștilor din

țară, cu singura condiție ca lucrările celor cari nu făceau parte din Societate să fie selecționate de un juriu ales din sânul ei. Artiștii cari au prezentat lucrări mai meritorii au fost admiși, întâi ca **membri asociați** cu o lucrare primită de drept, fără o prealabilă apreciere, și apoi cu titlu de **membri societari**, având latitudinea de-a expune toate lucrările lor cu același drept cași membrii fondatori. Cu această procedare largă și generoasă Societatea și-a sporit în curând numărul aderenților. Astăzi ea numără 33 membri societari și 20 asociați. Numărul lor prin urmare s'a împătrit. Ar fi luat de sigur și mai mari proporții, dacă Societatea ar fi avut un local propriu sau săli îndeștălătoare și spațioase pentru expoziție. De un spațiu mai încăpător și mai potrivit acestui scop a dispus numai prin anii 1910—1916, când amenajând sediul foastei „Panorama Grivița” din dreptul Universității (pe locul vechei primării, local dăruit după războiu), a putut expune până la 450 lucrări de pictură, sculptură, desen și gravură. Astăzi e redusă tot la vechea sală „Exarcu”, din palatul Ateneului, unde și-a inaugurat activitatea acum 25 de ani, și cu durere se vede silită să limiteze cantitatea de opere expuse și nu-

măru! de participanți. Nici Statul, nici generozitatea particularilor n'au venit să asigure un adăpost vrednic de această solidaritate și de hărnicia atât de spornică și binefăcătoare a unei societăți în fruntea căreia a strălucit exemplul de mărinimie și delicată sensibilitate artistică a augustei protectoare. A lipsit inițiativa din afară sau pasiunea mare și înălțătoare a frumosului? Din nenorocire au lipsit amândouă, și aceasta ne dă măsura și gradul de pricepere și entuziasm din zilele noastre pentru produsele artistice și în genere pentru artă, cea mai frumoasă și nobilă floare a culturii omenești. Membrii Tinerimii au făcut tot ce le-a stat în putință, au stăruit adeseori pe lângă cei în drept ca să le acorde măcar un teren în centrul capitalei, dar răspunsul a fost totdeauna aleatoriu sau negativ.

Și e cu atât mai dureros, cu cât mișcarea Tinerimii a pornit spontan, din sentimentul cel mai binevoitor și sincer, din arzătoarea dorință de a fi de folos țării, de-a contribui din răputeri și pe toate căile la dezvoltarea artei românești, prin organizarea de expoziții locale, prin reprezentarea demnă a țării noastre la expozițiile din străinătate (a participat la expoziția internațională din Atena în 1903 și

la cea din München în 1906) ca și prin atragerea marilor artiști la expozițiile din București (cum e cazul cu pictorii Henri Martin în 1911 și Fr. Brangwin, care a expus admirabile acuaforte în 1912).

Și această închegare a Tinerimii venea tocmai la timp. Căci mai toată arta românească în această vreme se mărginea în atelierele maestrilor N. Grigorescu și George Mirea, a căror activitate izolată nu putea să aibă ecoul larg și dorit în marele public. Nivelul **saloadelor oficiale** era foarte scăzut. Cuprindeau în ele lucrările palide și vlăguite ale unor diletanți, care ca niște buruiene înnăbușeau rarile flori, întruchipările mai isbutite. Curentul nou al Tinerimii primenea această atmosferă de stagnare, de seră nevântuită, aducând o adiere proaspătă și înviorătoare și deschizând orizonturi noi, perspective de viitor. Efectul era obținut nu numai prin calitatea superioară a produselor, ci și prin deosebita grijă și competență ce se punea în selecționarea operelor și înfățișarea cât mai impresionantă a ansamblului lor. Prezența inaugurată a Suveranilor precum și participarea membrilor familiei regale prin contribuții proprii la expoziție (pe lângă regina Maria au participat prin opere

de mare iscusință și autentică artă răposata regină Elisabeta și principesa Elisabeta, actuala regină a Greciei, precum și marea ducesă de Hessa, sora reginei noastre) dedeau un fast și o mare semnificație manifestărilor Tinerimii, prin aceasta măreau efectul lor și atrăgeau și mai mult afluența publicului, susțineau interesul și curiozitatea lui și astfel îi dau cel mai bun prilej de inițiere și familiarizare cu aspectele unei arte mai selecte, mai veridice și sănătoase, ceea ce constituia un punct esențial din programul educativ al Tinerimii.

Sub acest raport și în deosebi pentru îndrumarea estetică a mulțimii serviciile acestei asociații au fost neprețuite. Poate nimeni și nimic n'a contribuit mai mult și mai pozitiv ca propaganda ei vie și intuitivă la progresul gustului general. Aceasta o știu și o pot cum-păni mai bine și mai obiectiv toți acei cari cunosc mai de aproape opera Tinerimii și au urmărit evoluția publicului nostru dela apariția ei încoace. Căci nu încapе îndoială că Tinerimea, considerată în reprezentanții ei mai de frunte, a fost o asociație de adevărați artiști, de talente remarcabile, cari puteau fi, precum au și fost, apreciate pretutindeni. Elevi și aderenți ai școlilor apusene, ei nu veneau,

ce e drept, cu un nou principiu fundamental de artă și tehnică și nici măcar cu o comunitate de vederi, ci fiecare reprezintă în chip deosebit curentul artistic contemporan, și în primul rând **impresionismul** care pe atunci, pornind din Franța, devenise o manieră predominantă în arta europeană. Artistul din țară care a avut o înrâurire mai efectivă și statornică asupra lor a fost N. Grigorescu. Exemplul acestuia a fost de-o mare eficacitate intuitivă. I-a ajutat să se clarifice, să se emancipeze cât mai mult de influențele străine, să-și formeze o paletă mai locală și deci mai originală, căci i-a îndreptat spre cel mai bun izvor de inspirație a unui artist român, spre mediul și realitățile noastre, spre tot ce e mai caracteristic țării și Neamului nostru. De aici în deobște își luase Grigorescu motivele cu atmosfera și cu toate elementele cu care și-a hrănit personalitatea, și-a creat viziunea particulară și-a devenit mare. Și iată cum el, elevul peizagiștilor din Barbizon, a ajuns capul școlii române. Nu toți însă au urmat procedeul și metoada lui, căci nu toți au avut darul trebuitor ca să se poată desprinde de maniera și sugestiile străine. Dar talentele mai viguroase au urmat exemplul, într'un fel

sau într'altul, conduse fiind de temperamentul și preferințele lor, au ajuns la o expresie proprie în vederea și interpretarea naturii. Și această independență de vizualitate, această expresie diferențiată, mai mult sau mai puțin statornică și unitară, sunt dovada cea mai sigură a personalității lor. Expoziția retrospectivă proiectată pentru anul viitor, anul jubilar al manifestărilor colective ale Tinerimii — expoziție care, sperăm, va reuși să ne dea o imagine ideală a evoluării și calității ei artistice—precum și studiul mai cuprinzător și adâncit, istoric și analitic, care va însoți colecția respectivă de reproduceri, nu ne îndoim că va convinge pe toți, până și pe cei mai preveniți și mai neîncrezători, că rolul și activitatea de artiști cari constituie „Tinerimea Artistică”, nu înseamnă numai o fază trecătoare din istoria noastră culturală, ci și aportul unor achiziții de valoare permanentă în necurmatul încord pentru înfăptuirea gândului și idealului nostru estetic.

SALONUL OFICIAL
(1926)

S a l o n u l O f i c i a l

(C o n s i d e r a Ț i u n i G e n e r a l e)

„SALONUL Oficial” din anul acesta s’a deschis de curând în sălile Ateneului Român. Aspectul general al acestei expoziții oficiale impresionează favorabil, cu mult mai favorabil chiar de cât anul trecut. Prin felul cum s’au selecționat și repartizat lucrările în diferitele încăperi disponibile, — înghesuiala și lumina vitregă erau inevitabile — s’a obținut un întreg de-o înfățișare vrednică de o notă bună. E drept că acest rezultat mulțumitor nu e datorit numai unei deosebite griji de aranjament exterior, ci și unei pricepute selecționări calitative. Nu cunosc lucrările respinse și judec după impresia celor primite și expuse. Se pare că comisiunea respectivă a avut destul discernământ și tact la alegerea lor. Ba, de astădată, a mers mai departe cu scrupulul: a înlăturat orice specimen de artă embrio-

nară, așa zisă de „avangardă”, marfă de import, în care încă nu se poate descoperi un sâmbure de realizare estetică. Comisiunea a procedat și la premiarea reglementară a lucrărilor mai distinse, se înțelege după tariful ei propriu. Ideia de-a încuraja arta prin mijloace materiale în această vreme de trai anevoios și de mentalitate profund materialistă e foarte firească și justificată. Promotorul ei a fost în spiritul vremii și a căutat, înfăptuind-o, să dea un cât mai spornic îndemn inițiativei artistului care lăncezește copleșit de sărăcie sau e silit să producă opere pripite și vulgare spre a-și asigura pâinea de toate zilele. Intenția prin urmare e bună și merită toată lauda. Ar fi fost, credem, și mai nemerit, dacă încurajarea materială s’ar fi făcut pe calea concursului, așa cum se practică de obicei la executarea monumentelor publice de caracter arhitectonic sau plastic. Statul și-ar fi anunțat de ’nainte temele respective care-l interesează pentru nevoile obștii, iar artiștii ar fi fost liberi să le trateze fiecare după concepția și maniera proprie, așa cum s’a întâmplat în toate epocile de înflorire artistică. Statul, reprezentantul „eului mare”, adică al conștiinței intereselor noastre superioare, co-

mune și pemranente (așa cum trebuie să fie într'o epocă sincer democratică), s'ar fi sus-tras astfel vicisitudinilor periculoase ale modei ca și ale capriciilor personale, împăcând in-teresele generale cu tendințele centrifugale sau anarhice ale individului, ținta supremă a Sta-tului, întrucât el prin arbitrii săi speciali — presupunem că i-ar avea — și-ar fi impus voința și controlul său, anumite condițiuni de ordin general în urmărirea unui ideal colectiv, caracteristic, original și propriu al nostru. Su-mele ce se dau astăzi în formă de premii și care nu înseamnă alceva decât o dovadă de recunoaștere oficială a talentelor, ar fi servit în acest caz să stimuleze forțele inerente spre a nu se consuma numai și numai în lucrări de amănunt, în arta mai simplă, imitativă sau chiar interpretativă ce are ca bază natura imediată, ci și spre a fi în-dreptate către o artă mai semnificativă și complicată cum e compoziția monu ntală sau decorativă inspirată de realitățile noastre na-ționale, din orice domeniu ar fi ele, geografic, istoric, mitologic, legendar, etc. În acest chip s'ar fi dat prilej fericit unei arte publice ro-mânești cu o fiziniomie proprie, dacă nu sub raportul tehnic — ceeace este peste măsură

de greu — cel puțin în aspectul ei general rezultat din anumite preferinți interne și externe caracteristice țării și poporului nostru. În acest caz Statul și producătorii ar fi profitat deopotrivă.

Acum beneficiarul e numai artistul, iar Statul e mecenatele care și plătește luxul unei satisfacții platonice. Premiile acordate din partea sa sunt un supliment de generozitate mai mult sau mai puțin filantropică ce o arată anual prin distribuirea nereglementată a unei însemnate sume prevăzută în bugetul său general pentru achiziții sau cumpărături de opere de artă, operație care maschează de cele mai multe ori alimentarea parazitismului românesc.

Dacă recunoaștem și apreciem intenția bună a instituirii premiilor, nu putem însă să nu ne exprimăm părerea de rău, adânca noastră părere de rău, că conferirea lor nu e supusă unor suficiente garanții de obiectivitate și, cu deosebire, nu e condiționată de acea conștiință superioară, nu numai de pură estetică, ci și totdeodată de interese specifice ale Statului nostru, pe care le reprezintă o comisiune oficială, dacă ar fi una competentă.

Ca dovadă de slăbiciune în această privință voi lua deocamdată — și asta ne inte-

resează aci mai presus de toate — atribuirea premiului cel mai mare care e de-o însemnătate capitală pentru îndrumarea noastră artistică, fiind destinat pentru consacrarea unui mare talent național precum și a unei activități îndelungate intense care, cel puțin prin calitate, ar putea servi ca pildă generațiilor care vin. Nu vreau să contest talentul pictorului laureat, dar întrebarea ce se impune aici este dacă activitatea sa artistică e de o astfel de intensitate și valoare estetică pentru noi (și prin urmare și pentru alții) încât să merite o asemenea extraordinară distincție oficială. Nu cred că s'ar găsi un singur cunoscător responsabil care ar putea s'o afirme cu toată convingerea și subțiscălitura sa proprie. Pentru mine e afară de orice îndoială că opera premiată cu premiul cel mai mare este de o valoare cu totul relativă. Ca motive, factură și estetică e operă de reflex parizian (artă de ordin inferior), produsul bolnav al unei atmosfere de rafinare exotică și, deci, antipodul unei arte directe și primitive, sănătoasă și plină de sevă vitală cum trebuie să fie arta unui popor ca al nostru, al cărui reprezentant mai tipic și autorizat până astăzi — cel puțin ca punct de plecare în pictură—este și rămâne un Grigorescu.

PORTRETUL LA EGIPTENI

Portretul la Egipteni.

EGIPTENII au fost cei dintâi cari, după o părere acreditată în istoria artei, au încercat în plastică să fixeze formele omului individual. Aceasta o vedem într-o serie de statui descoperite în veacul trecut și care datează din cea mai veche epocă de cultură egipteană, epoca piramidelor (mileniul al III-lea na. Chr.). E o artă foarte interesantă și ne surprinde cu atât mai mult, că ea nu e numai cea din dintâi manifestare serioasă de artă plastică istoricește cunoscută de noi, ci și de-o îndemănare de execuție care presupune înaintea ei o lungă perioadă de practică și experimentare. Pentru a înțelege apariția și dezvoltarea ei trebuie să amintim motivul care i-a prilejit începutul. El e exclusiv religios și porcede din cultul morților. Sufletul, oglinda corpului, nemuritorul **alter-ego** al lui (numit „ka”), deși con-

ceput ca o ființă aeriană invizibilă, aveà, după credința Egiptenilor, aceleași poște și trebuinți cași oricare organism viu. Teama de-a nu atrage urgia lui și dorința de a-l face binevoitor, au silit rudele sale deaproape să-l împace aducându-i la mormânt felurite jertfe și pri-noase. Dar aceasta nu erà deajuns. Sufletul sau duhul, care după moarte se purtà în toată voia prin toate sferile, erà oprit de-a cercetà pământul, dacă i se desființa trupul în care sălășluise. Conservarea acestuia se impunea dar necondiționat, ca o necesitate inexorabilă pentru mort. Aceasta a dat naștere **mumiilor**, adică celui meșteșug minunat al îmbălsămării de cadavre — dispărut pe totdeauna —, cu care Egiptenii știau să încredințeze veciei rămășițele lor pieritoare. Acest mijloc artificial al păstrării corpului se pare că nu a răspuns întotdeauna așteptării lor. Deaceea ei au căutat un alt chip de perpetuare a formelor individuale, și l-au găsit în cioplirea figurii într'un material durabil, în lemn sau în piatră. Portretele ce se executau în atelierele lor erau statui funerare, menite să fie așezate pe veci în noaptea unei cămări lăturalnice („serdab”) a mormântului socotit ca eternă locuință a răposatului. Menirea lor erà să 'nlocuiască mu-

mia care nu era scutită de procesul disolvării, și să servească la adapostirea eventuală a sufletului. Succesul aci erà cu atât mai sigur, cu cât și asemănarea cu modelul viu erà mai isbutită. Prilejul acesta a dat îmbold irezistibil puterii creatoare a artistului egiptean și a dezvoltat într'însul acele uimitoare aptitudini tehnice, pe cari și azi le admirăm într'o mulțime de opere ca prin minune cruțate de furia atotpustiitoarei vremi.

Una din ele, și cea mai celebră, este așa numitul **Șeih-et-beledul**, aflător în muzeul din Cairo. Statuia aceasta, lucrată în lemn și foarte bine păstrată, se înfățișează în obișnuita ținută a figurilor frontale sau verticale egiptene. Un bărbat în vârstă, cam încălat în trupeșia lui, stă drept în picioare cu fața spre noi, cu piciorul stâng dus nainte în chip de pas și cu brațele lăsate înjos. Excepția se observă numai la brațul stâng, care înloc să urmeze, după motivul prototip, pe cel drept și să continue ca de regulă paralelismul în mod sever, își îndoaie cotul pentru a se sprijini de un băț noduros. Aceasta mărește aparența vieții și îmblânzește într'u câtva rigiditatea caracteristică a motivelor statuare egiptene. Zicem într'u câtva, căci și aici cași la celelalte lucrări

plastice egiptene observăm tot aceeași factură ținută în liniamente mari, același caracter tectonic, de stilizare și simplificare a formelor corporale până la o concepție stereometrică. Apoi la Egipteni lipsind cu desăvârșire idealul athletic, care preocupă așa de pățimaș și stăruitor atelierele elenice, nu e mirare că artistul ne prezintă un corp masiv și greoiu care nu are nimic din virtualitatea de vibrație și mișcare a corpurilor elene. Dar nu în reprezentarea vie a formelor corporale excelează artistul dela Nil. Atenția și truda lui se concentrează mai ales în redarea capului și cu deosebire a fizionomiei personale. În această privință Șeih-el-beledul e socotit ca unul din cele mai reușite exemplare ale plasticei egiptene. Chipul lui pare a redă fidel imaginea realității crude, cu toată lipsa amănuntelor. Adevărul în expresia ochilor e accentuat printr'un procedeu deosebit: pupila lor de cristal de rocă are în centrul ei o bobită de metal și e încrustată într'o bucată de cuarț alb. E drept că o parte din frăgezimea primitivă va fi pierdut-o acest portret, căci suprafața lemnului, din care'i făcut, eră odinioară îmbrăcată cu o pânză fină căptușită de un strat de ghips, asupra căruia penelul presărase co-

lori înviorătoare. Cu toate acestea caracteristica generală a fizionomiei a ramas neatinată; Şeih-el-beledul e poate lucrarea plastică cea mai expresivă din epoca veche, dar nu în înţelesul elenic sau roman, căci, dacă exteriorul în genere e cât se poate de obiectiv şi realist înfăţişat, îi lipseşte însă expresia psihică, bogăţia de viaţă internă; îi lipseşte acea desvăluire a fiinţii lăuntrice care constituie fondul moral al individualităţii şi e problema esenţială a portretisticii în epoca de cultură diferenţiată. Ochiul artistului egiptean e încă mai mult fizic, mărginit numai la suprafaţă; psihologia lui e intuitivă, nu a devenit încă obiect de preocupare conştientă ca să poată ghici sau descifra realitatea transcendentă, enigma care se ascunde sub masca exteriorului. Drept—aceea şi acest exemplar de reprezentare **iconică**, atât de admirat ca atare, e departe de-a fi, cum s'a zis „o calchiare a realităţii, un mulaj după natură şi tot odată capodoperă de expresie”. Aceasta socotim că e o exagerare a impresiei generale ce se desprinde din operă şi contrazice adevărul artistic. Procedeul tehnic care se înţelege prin calchiare şi mulaj reproduc, ce e drept, cu precizie trăsăturile individuale, dar nu produc capodopere

de expresie. Și tocmai aceasta e deosebirea fundamentală între arta propriu zis și reproducerea mecanică. Căci, pe câtă vreme cea din urmă ne transmite limpede, amănunțit și fidel exteriorul cu toate accidentele lui, așa cum el se înfățișează la un moment dat, arta adâncește și pătrunde psihologia cea mai intimă a unui individ înzestrat cu voință proprie, studiază caracteristicile permanente ale ei și ni le redă în tot complexul lor, într'o sinteză sigură și definitivă. Deaceia și suntem înclinați a crede că Șeih-el-beledul e mai mult un tip reprezentativ al rasei (în care nu e greu de recunoscut aerul semitic) și nu un portret propriu zis, cu o expresie unică individuală.

N E M E S I S

N e m e s i s

SCEPTICII vor zice: „România Mare e opera întâmplării, un concurs, o coincidență de împrejurări și — nimic mai mult”. Scepticii, orfanii de suflet, sunt acei care măsoară fenomenele vieții cu lupa, cu compasul. Văd numai la suprafață, cu ochii trupești, și nimic deasupra și nimic dincolo. Sunt milogii și orbeții pe care’i duce toiagul dibuitor, sobolii ce orbecăie înnădușiți în hrubele lor noptoase, buhele ce cobesc în noaptea lor neînstelată și nu așteaptă și nu străvăd cu duhul lor razele ce vestesc răsăritul îmbujorat al luminii. Ei viețuiesc vegetând, mocnind ca broaștele sub țeasta lor, și golul din adâncul lor îi cutremură și nu’și rotesc privirea nici înapoi spre roadele vremilor trecute și nici în largul nemărginit al lumii. Nu, România Mare, izbândirea celui mai suspinat și mai mândru vis al nostru, pe care’l trăim noi cei norocoși în clipele de

azi, nu este lucrul și urzitura întâmplării. România Mare e răsbaterca voinței noastre de laolaltă, e biruința virtuților și darurilor cu cari din vrerea ursitei și proniei e înzestrat poporul român, încoronarea dreaptă a trudelor și războirilor crâncene și uriașe seculare ce le duce el necurmat și fără preget pentru a-și întregi ființa fărâmițată, pentru a-și lua moștenirea străbună înstrăinată, pentru a-și îndeplini înalta menire ce-i este sorocită printre semințiile fruntașe ale lumii.

România Mare e piramida ridicata din voitele jertfe ale Neamului, cladita din sute de mii de trupuri, sfințită cu noian de suferințe, de lacrimi și de sânge.

România Mare e fiica legiuită a dreptății dumnezeiești, a legilor neocolite ce cârmuesc ființa noastră din năuntru ca și puterile din afară și impun ca năzuință universală, ca temelie și condiție de existență, armonia și lumina și echilibrul. Astăzi, mai mult ca oricând, o putem spune fără înconjur și cu glas răsunător, în ciuda tuturor celor goi de ideal și de credință, că e o dreptate, e o putere mai presus de om, care răsplătește și răsbună. O vădește biruința noastră asupra celor ce de veacuri pândesc din umbră și ne uneltesc piei-

rea, ne-o arată orbitor de luminos, încheierea fericită a acestui războiu al unei lumi întregi. Puterile Luminii și puterile Intunericului, ca niciodată înarmate, oțelite și sporite prin număr, s'au întreciocnit și au sguduit din temelii pământul; cohortele nimicirii, spaima, răstriștea și moartea răspândeau bocetul și negura lor pretutindeni. Niciodată priveliște mai înfiorătoare, năpastă mai cumplită nu întâmpinase omenirea, niciodată cumpănă mai mare nu amenințase bunurile'i cele mai prețuite. Inzadar necrezătorii și orfanii de suflet se văitau și proroceau a rele. Ostașii Luminii, surzi la cobirile și vaietele lor, stătură stâncă de granit, de care s'au spart talazurile Besnei. Și trâmbița lor a dat vestea biruinței în cele patru laturi ale zăriștei, și toată suflarea a tresăltat de bucurie și a înălțat cântec de slavă și binecuvântare uriașilor care s'au războit și au căzut pentru cel mai mare și mai strălucit triumf al omenirii. Trăește dar Nemesis, trăește și birue, oricât de târzielnică, Dreptatea care cu braț de oțel răsbună pe cei buni și vrednici, doboară pe cei răi, impilători fără cuget și cu porniri de fiară față de semenii lor.

Ridicați imnuri de preamărire, râdeți în

hohot de veselie, vă umpleți plămânii cu aerul proaspăt înviorător curățit de molime, sorbiți din lumina soarelui și vieții! Trăește și birue Dreptatea!

Orbii se mai pot îndoi, cei slabi de minte și fără inimă mai pot stă împietriți înaintea minunilor săvârșite de oameni, înfăptuite de forțele instinctive ale naturii. Soarele e martor și dovada izbândirii supreme a ordinei și armoniei în necuprins, unirea țărilor române cu ajutorul soților noștri de arme întemeiază din nou pe pământ credința în puterea triumfătoare a virtuții și a binelui și însutește tăria noastră făptuitoare și ne înaripează gândul, ne înalță în slavă sufletele și ne dă avântul cel mai puternic în lupta încleștată de veacuri pentru plămădirea marilor idealuri de dreptate și îmblânzire, de dragoste și desăvârșire, de echilibru și armonie, după care însetoșează și ard deopotrivă fiii pământului.

Cuvântare ținută în 6-24 Ian. 1920 la Teatrul Național.

IN FAȚA PRIMEJDIEI
D I N B A L C A N I

În fața primejdiei din Balcani¹⁾

COMEMORĂM o zi, una din cele mai luminoase și fericite din câte sârbează Neamul românesc: ziua unirii pe totdeauna a celor două Principate, a celor două țări surori, ziua celei dintâi biruințe mari în lupta pentru înfăptuirea idealului nostru național.

Faptul e cunoscut tuturor, se poate rezuma în câteva cuvinte: cele două țări românești, deși împresurate de vrăjmași lacomi și puternici; deși amenințate să fie înghițite de Statele creștine ca și de valul cotropitor al păgânilor; deși, chiar prin unirea lor, ele n'ar fi putut birui potopul din afară, nu numai că între ele se simțeau ca și străine și nu'și împreunau puterile armate ca să ție piept năvălirilor dușmane; dar, ce e mai trist, în

Cuvântare rostită la Ateneul din București în 24 Ianuarie 1913 cu prilejul aniversării Unirii Principatelor.

curgere de veacuri întregi, pe lângă răul că nu rarori se vlăguiau în certe și frământări lăuntrice, își mai vărsau și sângele în războiul ucigător de frate, slăbindu-se îndesine și dând pas altora ca să le poată veni de hac, să le supue, să le desființeze. Veacuri de întuneric și orbire, în care însă mănunchiul de virtuți și vrednicia cu care firea înzestrase pe Moldovenii și pe Munteni și, pe de altă parte, neînțelegerea și pizma dintre dușmanii noștri cei mai primejdioși au păzit de pieire cele două voevodate românești și au făcut ca ele, corăbii învijelite, să ajungă în zarea limanului unui veac de lumină și mai iubitor de liniște și pace. Cele două corăbii au ajuns, ce-i drept, în zarea acestei vremi mai norocite; dar ele, îndelung sguduite de furia talazurilor înlăuntru și înafară și deapururi subminate de lăcomia vecinilor, anevoe s'apropiau de adăpost; și de bună seamă că s'ar fi scufundat în genunea de ape înainte de-a poposi pe uscatul vremii noi, dacă o generație nouă, o generație eroică, gata de luptă și de jertfire, n'ar fi sărit la vâsle spre a le cârmui cu brațe vânoase și cu mare iscusință printre cele din urmă stânci ale primejdiilor. Și astfel s'a întemeiat Unirea

Sărbătorim astăzi acest mare eveniment, această întâie poposire la liman a acelor două corăbii, această unire fericită, mult visată și cu adânci suspine jinduită, a celor două țări în care se află partea de frunte, matca Neamului nostru. Dar totodată sărbătorim amintirea acelor suflete eroice fără de cari ar fi fost cu neputință săvârșirea acestei fapte mărețe, a celei mai mărețe din câte s'au însemnat în cartea seminței românești.

Zi mare, frumoasă și neîntrecută! Două generații o pomenesc și în fiecare an se adună în locașurile obștii ca să'i arate însemnătatea, să'i împlătească amănuntele, să scoată la iveală partea de trudă și vrednicie a marilor bărbați care ne-au hărăzit-o; s'o înalțe, s'o preamărească, s'o țină în slove de aur și în chip neșters în bolta nemuririi. Două generații își îndeplinesc această cucernică îndatorire patriotică; două generații ascultă panegiricul, se năminunează de vorbele și faptele vorbite, însoțesc cu aplauze unele și altele și, cu sufletul deplin mulțumit, pleacă încredințate că 'și-au făcut după cuviință datoria.

Oare este aceasta deajuns, ne putem mulțumi cu atâta? Și dacă'i deajuns, mă întreb: Oare e aceasta o manifestare pornită din adân-

cul nostru, dintr'o nevoie năuntrică, din dorința sinceră și neînduplecată ce are fiecare de-a se preînnoi, de-a se îmbărbăta, de-a se pregăti pentru marea luptă; sau e numai o manifestare prescrisă, protocolară, impusă din afară, unul din acele nenumărate cazuri de demonstrație deșartă mecanică, de paradă și decor, care se pare că e boala vieții noastre de astăzi, à epigonilor?

Dacă e cazul din urmă, aş simţi o ne-spusă părere de rău că am suit această tribună, căci, vă mărturisesc, nu este deloc intenția mea de-a rosti un discurs ocazional; nici firea mea, nici obiceiul nu mă îndeamnă la aceasta. Am fost rugat cu stăruință să țin o cuvântare cu acest prilej și mi-a fost greu să resping rugămintea. Temerea mea, venită și din sfii-ciune firească și din nedeprindere cu mulțimea, este ca înfățișarea-mi înaintea D-voastră să nu fie cumva răstălmăcită bănuindu-mi-se gânduri care sunt cu totul străine de felul meu de-a simți și gândi.

Eu n'am venit să vă cerșesc auzul; eu n'am venit să cruț și să măgulesc slăbiciuni, să secer aplauze pentru ticluiri frumoase de cuvinte pe-ales, căci nu e vorba de mine, de unul sau de altul și chiar de o mie dintre

noi, ci de suma intereselor noastre ale tuturor, de cea mai înaltă cauză care e scumpă și sfântă tuturor, de cauza Neamului nostru întreg de pretutindeni, în fața căreia orice personalism, orice glas singuratic și egoist amuțește și trebuie să rămâe mut, mai cu seamă astăzi când este în cumpănă însăși ființa Statului român și când se hotărăște soarta indeobște a neamului nostru. Dacă deci am cutezat să mă 'nfățișez aici, este că am simțit nevoia adâncă și poruncitoare, ca prin vorbirea mea să pun în atingere sufletul meu cu sufletul d-voastră, căci în fața primejdiei nu vorbele, ci sufletele trebuie să cugete și să cuvânteze.

Este momentul când, reamintindu-ne marile fapte și isprăvi ale generației ce a înfăptuit Unirea sa revizuim trecutul nostru propriu, să undim cugetele noastre și să ne întrebăm dacă noi, prin tot ce am lucrat și făptuit, ne putem socoti vrednici moștenitori ai acelei generații mari; dacă am fost în stare să ducem mai departe sarcina moștenirii și dacă ne-am lărgat îndestul ca să înfruntăm toate împrejurările grele dinafară pentru a putea ține steagul moștenirii sus; iar dacă nu, să ne

înspirăm și să tragem învățăminte din pilda lor strălucitoare ca să fim la înălțimea chemării noastre de mâine.

Să nu uităm că generația dinaintea Unirii nu vorbea numai de unirea Moldovei și a Țării Românești; cu toată vitregia vremii, cu toată neputința fizică a acestor țări, și cu tot întunericul ce domnea în sufletul și mintea Neamului, fruntașii noștri din acel timp urmăreau o țintă mai mare: împreunarea tuturor țărilor românești sub un singur sceptru, reînvierea Daciei de odinioară. De atunci s'au scurs amar de ani, a trecut peste jumătate de secol. Cele două principate au alcătuit România de astăzi, cel dintâi Stat și cea dintâi țară între micile State ale Europei de răsărit, și ca întindere de pământ și ca număr de locuitori și ca bogăție în avuturi și ca putere ostășească și ca strălucire de bună învățătură. Întrebarea e însă: ce a făcut ea pentru izbândirea, fie măcar în parte, a marelui ideal național, moștenit dela generația trecută? Insuși războiul izbânditor dela 1877 ne-a micșorat înloc să ne ducă mai departe. Urmarea lui a fost că una și nu cea mai puțin scumpă și frumoasă parte a țării, Basarabia, a fost ruptă din trupul celor două țări unite, și înstrăinată. Ne-a ră-

mas totuși un câmp întins de muncă și de revendicări legitime; ne-a rămas Bucovina și Ardealul cu celelalte ținuturi românești din Ungaria, și, în acelaș timp, am fost atât de cu-tezători, în cât am cuprins în năzuințele uni-tății noastre culturale-naționale până și straja cea mai înaintată a Neamului nostru în Orient, pe Românii din Macedonia, și astfel ne-am mângăiat la întâia pierdere dureroasă ce am suferit, mai ales că nu ne-a lipsit o despăgu-bire teritorială. Ce a făcut generația mai nouă, întreb, ce a făcut pentru a ne apropia măcar de înfăptuirea unității sufletești, dacă nu po-litice, a tuturor Românilor? O spun faptele, o pot spune și eu, căci întru câțva am fost părtaș și martor și știu tot ce s'a petrecut în țară dela o vreme încoace.

Momentul culminant în mișcarea noastră națională panromânească înseamnă ziua când, acum un sfert de veac, a luat ființă aici, în centrul românismului, „Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor”. Ea împrumu-tase ceva din flacăra entuziasmului tineresc al celor ce i-au dat viață, a studențimii ro-mâne. A fost una din cele mai impunătoare, mai frumoase izbucniri a spiritului de soli-daritate și frăție a Neamului nostru. Ecoul ei

a pătruns până în cele mai îndepărtate colțuri ale Europei. Mulțumită participării devotate și însuflețite a studențimii noastre din marile centre apusene ca și energiei cu care a fost întreținută în țară dela centru această mișcare, Liga devenise o forță, de care au trebuit să ție seamă și să se teamă chiar și cei mai învierșunați prigonitori ai Neamului din ținuturile subjugate.

Niciodată nu încolțiseră atâtea nădejdi și năluciri pe plaiul românimii ca atunci când întâia dată Liga își semănase cuvântul. Niciodată însă florișul nădejdilor nu l'a veștejit și uscat mai repede bruma moliciunii și nevredniciei noastre. Au venit zile pâlcoase de nechibzuință și netrebnicie, când s'a îngăduit ca steagul mărețelor noastre năzuinți să fie terfelit în noroiu, să ajungă sdreanța mârșeviei și păcatelor unor negustori de cele sfinte, s'acopere treapta de suire și cocoțare a unor nemernici și neputincioși în lupta pentru mărire! Și iată că tot strigătul asurzitor de alarmă și tot tropotul înfiorător al batalioanelor, înșirate pentru a purta războiul sfânt, s'au potolit într'o clipă: o liniște de mormânt s'a lătit peste câmpiile dintre Carpați și Mare. Neamul nostru de peste hotare a fost în chip rușinos părăsit

pradă trufiei ungurești și de atunci sângeră și se sbate fără nădejde în cătușele feudalului și jandarmukui Ungur.

O nouă mișcare națională cu caracter neaoș românesc s'a pornit mai târziu în frunte cu revista „Sămănătorul”, al cărui suflet a fost un bărbat înzestrat cu o mare putere de muncă și cu o deosebită dragoste de neam. Deși, vreme de aproape zece ani, a avut o covârșitoare înrâurire asupra vieții noastre naționale, ea totuș n'a putut duce la o izbândă din afară a Țării Românești. Ea n'a putut da o nouă viață Ligei, cu toată primenirea ei și cu toate că și-a dobândit vaza pierdută, n'a putut strânge la un loc un mănunchiu de voinți alese, luminate și energice care să poată mobiliza și mișca masele din țară stârnind un curent obștesc, un curent impunător spre ajungerea marelui țel, care a fost cultul generației trecute — atât de mare a fost neîncrederea și desamăgirea celor mulți! Dacă de atunci simțirea legăturilor dintre toți Românii a crescut și a fost mai lămurită prin lumina mai mare ce s'a revărsat din graiu viu și cu scrierile răspândite în toate unghiurile țării locuite de Români, nu se poate zice totuș că soarta Românilor din afară s'a îmbunătățit și ne-am

apropiat de ziua când ne putem vedea visul cu ochii. Ba ce e mai vrednic de plâns, e că dacă însăși România materială, prin exploatarea avuțiilor ei firești și prin avântul, puterea de întreprindere devoltată în sânul ei, a ajuns la cea mai înaltă culme de bună stare și înflorire; dacă din rărunchii ei binecuvântați izvorăsc râuri de aur, în schimb sufletul tace, sufletu'i pare mort, căci nu mai izbucnește cu patima și însuflețirea, cu îndrăzneala și bucuria de jertfire a generației din trecut penbinele obștii, pentru marea cauză a neamului nostru de pretutindenii. Deaceea tot ce am săvârșit pe această cale n'au fost decât neisbutite încercări pentru reînvierea avântului și ardoarei de odinioară. Robi ai poftelor de rând ce le deșteaptă și le hrănește cu tot înadinsul și în chip revoltător cea mai nedreaptă alcătuire socială și cel mai desmățat sistem de cârmuire a intereselor publice, și încredințând fără nici o condiție politica din afară a țării, adică însăși soarta noastră, pe mâna unei puteri mari care, cel puțin prin o jumătate a ei, nu ni e și nu ne poate fi decât vrăjmașă de moarte, noi cu groază vedem astăzi răpusă voința și inițiativa publicului, înnăbușită flacăra simțimentelor lui mari

și generoase, a vârtuții și energiei lui în lupta pentru sporirea moștenirii dobândite. Astfel încât România lui Cuza și Cogălniceanu și a atâtor mari binefăcători ai țării, sfânta și slăvita noastră Românie, cătră care au fost dintru început îndreptate toate privirile, toate inimile românești, nu numai că n'a răspuns după dorință așteptărilor în afară, ba chiar, spre uimirea și durerea noastră a tuturor, ea n'a fost în stare să vindece rane mari și adânci, rane rușinoase și umilitoare din sânul ei, n'a isbutit în rândul întâi să scoată din adâncul ȋntuneric și din lanțurile robiei și a mizeriei pe cea mai numeroasă, mai harnică și mai sănătoasă parte a poporului ei, pe milioanele de țărani, temelia Statului român și a neamului românesc. România deci, dela care se aștepta desrobirea și fericirea fraților noștri de sub jugul străin, n'a fost vrednică și n'a putut să dea nici măcar propriilor ei fii gospodărie părintească, libertate și lumină; ceea ce a putut să dea acelor frați le-a dat: mijloace materiale și ajutoare platonice și atâta tot. Dar trebuia ceva mai mult. Trebuia ca acest centru al românismului, capitala țării, focarul de lumină, dela care se împrășteie razele deșteptării și îndrumării Neamului întreg, să fie școala

cea mai înaltă a învățăturii și creșterii naționale și patriotice, să dea pildele cele mai frumoase de rânduială, de interesare, de dragoste, de însuflețire și chiar de lepădare de sine pentru cauza românimii, să dea îndemnurile și povățuirile cele mai statornice, calde și luminate; și, în scurt, de aici, din inima țării, să pornească și să se îndrume toată acea sevă de viață și țarie, care împreună și oțelește trupul națiunii și-l face destoinic să fie piept în vremuri grele, să birue în vremuri de ispită.

Și iată asemenea vremuri grele și de ispită au sosit. Suntem la răspântie. Astăzi e în joc demnitatea și cinstea României, se pune la cale și se urzește viitorul țării și a Neamului întreg; sunt în primejdie frații noștri de peste Balcani, acea darnică și bogat înzestrată ramură a românimii, care prin vrednicia sa și prin darurile și bogățiile închinat în trecut de către cele mai nobile ale ei odrasle pe altarul Neamului în Ungaria 'și-a câștigat imprescriptibile drepturi de existență înaintea românismului întreg. Acum tot Românul, trezit în fața acestei primejdii mari, trebuie să fie gata cu brațul și sufletul; acum, la întâiul semnal al trâmbiței, trebuie să sară, ca un

singur om, toți fiii Românilor, ca să dea dovadă lumii că știu să-și apere moștenirea sfântă și că, deci, nu robii de peste cinci sute de ani ai Turcilor de peste Dunăre, ci strănepoții lui Ștefan, Mihai și Iancu Uniade, strănepoții eroilor cari, de atâtea veacuri, ca un zid neînfrânt au ținut în loc și au zdrobit sutele de hoarde ale Asiei ce amenințau Apusul și civilizația europeană, sunt meniți să ție sceptrul aici la Dunăre. Acum trebuie să vadă cei din Apus că toată suflarea românească e strânsă la un loc; că vijeliile de afară ne găsesc opt sute de mii până la un milion de ostași, un munte de oțel, și că suntem în stare și gata să pierim, să cădem în luptă până la unul decât să îngăduim cuiva să se atingă de noi, să rupă o bucată din țara locuită de Români, să rupă un ins din marea familie a Neamului, să ne clinească din locul de cinste ce ocupăm la porțile Răsăritului. Numai așa am dovedi că ne-am înțeles chemarea și că suntem vrednici urmași ai eroilor cari au întemeiat unirea celor două țări și cari au visat unirea tuturor Românilor. }

Ei bine vă întreb: suntem noi în adevăr pregătiți în toate privințele pentru a înfrunta viforul din afară? Poate că mă înșel (și cât

aș dori să mă înșel!), dacă, după semnele prevestitoare sunt ispitit a crede că această pregătire nu'i aceea ce o puteau aștepta înaintașii noștri, făuritorii Unirii. Din nenorocire, o asemenea credință nu este a unuia; îndoiala seceră în sufletul celor mulți. Generația noastră nu 'și-a făcut pe deplin datoria către Patrie; ea nu s'a pregătit la vreme pentru a putea fi la înălțimea împrejurărilor. Deaceia suntem în primejdie de a fi micșorați și slabiți, de-a fi întrecuți și loviți în demnitatea, în mândria și în interesele noastre vitale de un popor cu mult mai prejos de Neamul nostru, și ca număr și ca obârșie, de un popor care nu e la număr nici pe jumătate cât neamul românesc.

D-lor, departe de mine gândul de-a voi să vă descurajez. Știți cu toții că izvoarele de puteri ale Neamului nostru sunt prea mari, sunt în neconținută creștere și sporire și că avem toată încredințarea că el, prin geniul său înnăscut, se va strecura și de astă dată, cu ușurință din această mare încercare și cum-pănă. Nu stăm, nu vrem să credem că stam atât de rău ca să dăm strigătul de alarmă. V'am spus însă dela început, că n'am venit să vă țin un discurs; m'am folosit de acest prilej ca să ne facem o socoteală de conștiință,

să scormonim adâncul ființei noastre și să cercetăm dacă ceea ce am făcut până acum poate împaca marile umbre tutelare ce le prăznuim astazi. Iar acum când ne cunoaștem lipsurile și slăbiciunile și știm ca în bună parte am șovăit și ne-am abătut din calea croită de dâșii, calea ce duce Neamul nostru spre limanul de siguranța și strălucire, setoși de înălțare, de o noua viață, de avânt către culmile binelui și măririi naționale, să cădem pocăiți în fața acelor umbre, să cerem ca pilda lor să ne insufle curaj și bărbăție grăindu-le — cum la mormântul lui Carol cel mare grăia Don Carlos în „Ernani” a lui V. Hugo—: „Donez-moi quelque chose de grand”!

TRECUTUL NOSTRU ISTORIC
ȘI DATORIA GENERAȚIEI
CE VINE

Trecutul nostru istoric și datoria generației ce vine ¹⁾

ZI mare și luminată. maestostos suverană și augustă, zi de neîntrecută sărbătoare crescută pe răbojul neamului românesc! Zi de evlavie, de reculegere, de îngândurare, de adâncire în noi, popas binefăcător și fericit de înaltare și împuternicire în mersul nostru înainte, când oprindu-ne un minut dăm minții și sufletului nostru răgaz ca în uitarea de sine, de ființă limitată și trecătoare, să se cufunde ca picătura în noianul sau părinte, în marele Eu nemuritor, să se împreune cu obștescul suflet al întregii româniimi, să deschidă cartea zilelor noastre asfințite, să descifreze rândurile-i scrise din condeiu muiat în flacără și în sânge,

1) Conferință ținută la Teatrul Național, la 24 Ianuarie 1926.

să măsoare cu ochii nemaisocotitul druin de râpe, de prăpăstii, de cotituri, de coclauri și rătăcării ce a bătut dela isvorul lui, începuturile-i grele, smerite și întunecoase, dela înviforatele vremi de risipă și bejenie și descălecarea ce-au urmat în traiul lui după sfăr-marea împărăției romane prin cotropirea noroadelor lăcomiei și întunericului până la pragul zilelor noastre de triumf, de puternicie și de mărire necunoscută poporului nostru.

Vom ceti o poemă întinsă, o viață de îndelungă răbdare, de sbucium, de muceniece nesfârșită, de trude, de încordări, de lupte seculare și jertfe nemaiauzite, dar și de biruinți și fapte mărețe, de dovezi luminoase de înaltă vrednicie și de nepilduit eroism, care chezășue Neamului nostru imprescriptibile drepturi de existență și titluri nepieritoare de glorie înaintea omenirii.

În primul capitol ne vom uimi de minunatul instinct de îndrumare și păstrare de sine, de geniul călăuzitor al căpeteniilor bătrâne care, în volbura celor întâi veacuri de besnă și de vijelie cârmuindu-ne corabia, ne-au înlimănit pe noi, rămășițele marelui popor tracoroman, cu toată comoara moștenirilor noastre glorioase în locuri tari, pe văile și coastele

celor mai înalte plaiuri, cetați naturale pe care codrii, înălțimile, cași piepturile lor, puneau nebiruit zăgaz navărilor dușmane.

Astfel, sute de ani Carpații de miazăzi și de apus, cu întreg masivul Balcanilor de-a lungul, aproape fără întrerupere, sunt adăpostul, refugiul și centrul lor de radiare după deplina cristalizare a naționalității noastre, a graiului și tipului valah cu toate înfățișările lui esențiale lăuntrice și din afară. Vremuri de cea mai mare cumpănă, când Românul „înfrățit cu codrul”, oțelit de toate suferințele îndurate, dar și slab prin număr și neîncredere, numai se strecoară prin sodomul de cotropitori cu îndrăzneala și sprintenia ce o arată — după spusa unui călugăr slav din evul mediu — „pisica sălbatică” prin desișul pădurii.

Că acești Români primitivi nu-și pierduseră cu totul nici tradiția și coeziunea, nici demnitatea și energia străbună, o vedește cea mai mare întreprindere colectivă cu care-și inaugurează viața lor istorică: revoluția fraților Petru și Asan. Se ridică cu putere elementară, se măsoară cu împărăția bizantină și cu brațul și inteligența lor înființează între Balcani și Dunăre o „Vlahie” așa de temeinică și impunătoare, încât numai împrejurări

neprevăzute o împiedică de a face ca steagul năzuințelor lor imperiale să fâlfâie pe zidurile mândre ale cetății lui Constantin cel Mare.

Capitolul doi al istoriei noastre ne înlănțue nu mai puțin prin faptele ce cuprinde. Țările române din stânga Dunării, secole întregi bântuite și pustiite de barbari, sunt curățite de cele din urmă talazuri de spumeg asiatic, Pecenegii, Cumanii și Tătarii și un răstimp de relativă liniște și limpezire a zaristei dă pas Românilor să-și adune mulțimile răsfirate, să se concentreze în țara lor de moșie, să așeze domnie și pornind dela poalele munților, să se întindă treptat spre răsărit, întâi cu miile de turme pentru iernatic, apoi cu numărul sau cu armele să pue stăpânire pe toată întinderea peste Prut și peste Dunăre fără Marea Neagră.

Aceasta se întâmplă îndată ce miclele cnezate și voievodate românești, primele nuclee de grupare organică, alcătuiesc unități mai mari și, în cele din urmă, amândouă principatele întocmite după pilda împărăției Asanizilor.

Capitolul trei se înseamnă printr'un eveniment hotărâtor pentru soarta românimii: întemeierea unui Stat propriu, un ideal pe care nu l'au putut înfăptui cele două grupări însemnate de români, cei din Balcani și cei din

Pind, împiedicați fiind de împrejurările vătregre geografice și istorice în care trăiau acești din urmă. Nu numai State proprii au întemeiat Românii dovedind astfel că nu erau popor de sclavi și gunoiște de îngrășămintă a țarinelor străine, ba au arătat mai mult, că din sânul lor puteau răsări bărbați cu daruri și însușiri neprețuite și rare, cari, odată ajunși în capul mulțimii, au știut să înfrunte toate nevoile și primejdiile din năuntru și din afară, să ție în frâu lăcomia și dușmănia vecinilor, să înscrie cele mai frumoase și mișcătoare pagini în epoca războaielor împotriva Islamului, să asigure pe totdeauna micului popor dintre Dunăre și Carpați aureola celei mai eroice națiuni din răsăritul Europei. Și în adevăr, pe când Bizantinii și Bulgarii, fărnați și istoviți, după îndelungate sfortări în războaie anterioare, sunt înnecați în valurile Aliotmanului fără nici o puțință de împotrivire; pe când Sârbii, acei care astăzi din pizmă și trufie ne urăsc de moarte și ne defaimă pretutindeni, au singura cinste și mândrie căși au îngropat eroic neatârnaarea împreună cu viața lor națională pe câmpia Mierlei; ai noștri, deși neuniți, deși rupți în două State nu arareori vrăjmașe și rivale, țin piept în lupte seculare

„uraganului stârnit de semilună”. Astfel bătrânul Mircea se aruncă fulger contra „fulgerului” Baiazid la Rovine; Ștefan cel Mare sdrobește la Podul Înalt ordia înfricoșată a lui Mahomed al doilea; fiul lui Voicu Românul, Iancu Hluniade, sdrumecă la Belgrad puterea neînfrântă și năvalnică a Turcilor, așa cum la apa Neajlovului, la „Termopilele” noastre dela Călugăreni, le aține calea arhanghelul vitejiei românești care cel dintâi a isbutit să înfirișeze pe o clipă visul nostru de unire. Mihaiu Viteazul: e vremea celei mai înalte glorii din trecut, a celui mai frumos devotament către Patrie, a celei mai sublime înfruntări a morții, a celei mai uimitoare trepte de încordare și de putere vitală a poporului român

Dacă-i vedem culmile, dar ochiului nostru nu-i scapă și suma de fapte și pomenicul de nume, care, dacă nu ajunge la înălțimea și strălucirea celor pomenite, nu sunt totuși mai puțin întipărite în sufletul nostru cu slove de nestinsă lumină. Cronicarii noștri le înseamnă pe rând, le cetim și le cunoaștem și toți ne închinăm auzindu-le: sunt faptele și numele tuturor celor cari, în cursul veacurilor și până la apunerea zilelor de vrednicie

și mărire, și-au pus în slujba țării și a obștii toată strădania și puterea lor de muncă, toată priceperea și pătrunderea minții lor, toată bucuria de jertfire și lepădare de sine, tot sufletul și voința lor ca protagoniști în tragedia noastră istorică.

Capitolul patru, vai, e scris cu slove mohorâte, cu chemare cernite: este vremea de obosire și prăvălire ce urmează după marile și istovitoarele opintiri și lupte; sunt zile negre ce le răsfoim cu fruntea înroșită, cu ochii aplecați, cu genele înlăcrimate, cu blestemul pe buze.

Dar troparele din ultimul capitol ne răsună: clopote de alarmă auzim, se înseninează, începe liturghia renașterii noastre. Din întunericul nopții răsbat razele soarelui de desmorțire și întremare. Sunt eroii și martirii, povățuitorii și apostolii vremii noastre, toți care cu pana, cu armele și cu propovăduirea din viu graiu au luptat și au trezit cugetul și energiile adormite ale Neamului, acei care au dus gloatele de iobagi pe câmpul Libertății, acei care au scăpat țara de rușinea domniei Fanarului, au îngemănat cele două țări surori și au pus temeiul cel mai trainic la împreunarea membrilor împrăstiați ale națiunii ro-

mâne; și, în sfârșit acei care au preînnoit Statul nostru și, în frunte cu noua Dinastie, secărând laurii nemuritori dela Plevna, la Rahova și Grivița, au pregătit Statului român o eră nouă și înălțată de demnitate și prosperitate, de libertate și neatârnare déplină pentru intrarea noastră cu cinste în cercul națiunilor vrednice de acest nume.

Cel din urmă capitol e cel mai strălucit și glorios. El se închee cu prăznuirea faptelor și biruințelor din vremile de foc și fier nemaivăzute și auzite, trăite de noi, când cu dela sine îndemn și într'un încord unanim și uriaș Neamul nostru, povățuit de marele lui Căpitan, s'a ridicat cu tot nepregetul și avântul, cu toată puterea și vrerea lui de făptuire și jertfire; și cu râuri de sânge, cu înfiorătoare hecatombe de sute de mii de vieți de tineri, floarea țărilor române, închinată de bunăvoie pe altarul patriei, a isbândit, minunea minunilor, visul după care oftară și plânseră părinții noștri din părinți și pentru care sângeară și se stinseră generații întregi: România dela Tisa până la Nistru, Dacia Traiană cu pasărea Phoenix reînviată din cenușă:

„Tantae molis erat romanam condere gentem“.

Și astfel — cu acest final măreț și înăl-

țelor de putere triumfală, de culminare în sforțarea noastră supraumană de avânturi spre ideal — se închide cartea trecutului nostru. La cetirea ei ni se năzare, nălucindu-se în freamăt de pasări nevăzute, o lume asfințită, cei mai buni din fiii Neamului, o pleiadă de martiri și eroi cu nume sonore cunoscute și venerate de noi, și miriade de alți anonimi, noroade de suflete și umbre cu privirea pironită spre noi: sunt frații, părinții, bunii și străbunii noștri din sute de generații, toți acei cari și-au ars candela zilelor și nopților și au jertfit anii tinereții și au renunțat la soarele frumuseții și la farmecul bunurilor din cuprinsul lumii acesteia ca să ne lase nouă visteria moștenirii de astăzi: o țară neasemuit de frumoasă și bogată pe pământ și un nume slăvit, neîntunecat de amurgul vremilor și de ponoasele pismașilor noștri. Tot acest norod de suflete caută cu teamă și cu grijă spre noi și nu-și poate odihni pleoapele în locașul de vecie sub țărna sfințită cu lacrimi și sânge, veghează pe lângă noi, fericiții moștenitori de azi și de mâine; unii cu mâinile sguđue lanțul din temnițele lor, alții ne arată jungherul curmându-le grumazul, roata strivindu-le oasele, țeasta lor zdrobită de sęcurea, de sabia

sau de plumbul și schijele dușmane, pieptul și coastele lor străpunse, secate de neprețuita seva porfirie, trupul lor rănit de moarte pradă corbilor și fiarelor pe câmpul de sânghiuri, ființa lor întreagă clipelnic spulberată sau prefăcută de obuze într'un morman de cenușă și ruguri lungi nenumărate de-ai noștri, unii sfârșindu-și zilele năpraznic, alții istoviți de mizerie, bărbați schilozi, părinți moșnegi și văduve și copii orfani care se mistue și pier în umbră, toți au o singură văpaie în ochi, un singur graiu pe buze, o singură poruncă în gestul lor: să nu-i dăm o clipă uitării, ci în veci să ne aducem aminte că uriașa piramidă a jertferei lor e datorită însuflețirii lor sfinte, simțului lor de datorie, dragostei și închinărei lor depline și darnice pentru noi, cei de azi și de mâine, pentru păstrarea și sporirea moștenirilor noastre, pentru binele și înflorirea patriei comune, pentru înălțarea și nemurirea seminției noastre atât de nobile și de crud încercate. Glasul lor e unul și răsună în cugetul nostru mereu. Ne chiamă și ne silește cu tot dreptul la ascultare și răsplată poruncitor înainte; ei ne impun sarcini și datorii, căci li-e groază de risipirea averii lor, de spulberarea semănăturii lor, de prihănirea și că-

derea gândului lor. Căci vremuri grele de ură și de pismă au sosit din nou, și Neamul lor și Țara nu sunt mai puțin bătute de valuri mânioase azi decât în zilele lor. Și vrăjmașii de moarte, puternici și mulți, nu sunt numai cei din afară, care ca o cingătoare de foc ne împrejmuie de pretutindeni, ci și cei cari înăuntrul, neîmpăcați și viclenitori, pe față și pe ascuns, uneltesc și ne sapă temeliile puse în grabă. Și acum, mai mult ca oricând, noi cei de azi și de mâine, suntem datori să mobilizăm puterile noastre pe deantregul, să fim gata și să stăm cu mintea și inima trează, cu arma la picior. Dar blestemul trecutului ne apasă încă, întunericul neștiinței mai ține în cătușe o parte mare din masele românești, orașele gem de străinătate și duhul vrajbei și desbinării ca și moștenirile vitrege clatină rândurile noastre.

Deaceea și facla trecutului și facla luminii izbăvitoare să ardă pretutindeni — binecuvântați să fie ctitorii și sporitorii lor! — și să nu se cruțe nimic pentru luminarea și pregătirea, cuvenită deopotrivă tuturor, pentru ziua hotărâtoare. Aceasta este porunca cea dintâi și cea mai grabnică ce ne-o dictează datoria noastră față de morți. Să se învețe la aceste

focare cu toată evlavie închinarea la legea noastră cea străbună, temelia tuturor, precum și cinstirea cucernică, iubirea nemărginită față de țară și de Neam. Să rămânem cu toții tari și una în credințele noastre, să nu ne cuprindă în mrejele'i pierzătoare învățăturile străine .naive sau diabolic subversive care propovăduiesc învrăjbire între oameni și ură de patrie și de națiune, acum când de jur împrejur ne paște nesațul și dușmănia cea mai cumplită și neiertătoare. Căci povața celui mai înțelept bărbat din vechime de a iubi patria mai mult decât părinții și pe sine este și azi deopotrivă de întemeiata și vrednică de ascultare. O toarnă din nou în tipar și o cântă unul dintre marii talmaci ai sufletului francez, Verlaine:

L'amour de la patrie est le premier amour.

Un suflu puternic și nou de însănătoșire răsbate prin duhul lumii. Cultul patriei, al marelui nostru Eu, reînvie, solidaritatea națiunilor atât de greu încercată în focul războiului, sguduirile și experiențele triste ce au urmat în loc să-l scadă, l-au mărit. Marile State apusene să ne fie spre pildă, mai întâi de toate Franța, dar nu exclusiv ea, oricât de luminoasă și vînjoasă și scumpă ne este

nouă. Germania însăși e o vastă uzină de munca, de clocotire, de agregare și cimentare a spiritului națiunii. Italia, vechea magistră a Europei, printr'o pilda strălucită, arată lumii prețul și sănătatea învățaturii moștenite dela străbuni. Ce să zicem de Marea Britanie întotdeauna ferecată și ireductibilă în nerăsbita'i platoșă de mândrie și împătımire de sine? Zadarnic se sbat acolo valuri de răscălnare și răvășire, se sparg firave de zidul de granit al conștiinței și disciplinei celor mulți.

Asemenea conștiință și disciplină, asemenea solidaritate să fie ținta supremă a creșterii noastre publice. De un singur gând, de un singur ideal să fie plin și însuflețit fiecare din noi. Bloc de granit să fie trupul națiunii noastre în fața protivnicilor. Și numai atunci tăria noastră e mare, e atât de mare, că nici o împotrivire din lume nu o va putea înfrânge.

Ea nu s'a putut izbândi pe deplin în trecut; e sarcina celor de azi și de mâine să-i dea înfăptuire spre a însufla temere dușmanilor de peste hotare, respect și supunere celor dinlăuntru, iar nouă: mândrie și încredere în noi.

Mândrie și încredere în noi, mândrie de

ce am fost și suntem, încredere în ce putem fi în viitor.

Mai întâi putem fi mândri de gloriosul nostru trecut eroic, ca și de noblețea originelor noastre. Căci nu trebuie să uităm un moment că suntem o familie latină. Ne putem da seama cu toții de ce isbitoare deosebire e între noi și cei cari ne înconjoară. Neamul nostru, în esența lui, e o rasă de altă croială și făptură, e un metal mai solid, mai maleabil și de o extracție mai fină. Numai neștiința și părteneria poate să ne confunde cu vreuna din rasele vecine. Fondul nostru, e îndeobște latin, cu toată împestrițarea lui cu ingreniente străine și mai ales cu cel de proveniență slavă. Latină e o parte însemnată din ființa noastră din afară, împreună cu structura fundamentală a graiului nostru, și mai presus de toate, voința și tendința noastră generală. E indiferentă originea fiecăruia din noi. Poporul nostru este și vrea să fie roman. Simte în aceasta o frumusețe, un titlu de superioritate, o tărie în sine și o mare putere de atracție și asimilare, care lipsește vecinilor. Se apropie astfel conștient sau instinctiv de popoarele neolatine și aceasta-i mă-

rește aureola și vaza și-i asigură simpatii și prețuite câștiguri morale.

Mândria noastră însă trebuie să isvorască nu numai din reflexele trecutului, ci și mai vărtos din strălucirea actualității.

Dar viața noastră de azi, ca urmare fatală a zilelor de înjosire, are atâtea goluri și mișună de scăderi și metehne ce ne rănesc ambiția și ne umilesc în ochii străinilor.

E o mare datorie a noastră și a celor de mâine de-a grăbi mersul nostru înainte, de-a face ca prin măsuri chibzuite și energice, prin jertfele tuturor, să se ridice cât mai mult prestigiul Statului nostru, nu numai prin control și prin sancțiuni aspre, ci și mai ales prin susținerea și ridicarea slujitorilor lui care-l reprezintă și sunt trupul lui, și cărora visteria publică din cauza sărăciei și datoriilor grele ce o apasă nu le poate sprijini îndeajuns existența și demnitatea reprezentativă. Să se asigure astfel circulația normală a sevei în trunchiul Statului, ca nu cumva el să se prăbușe prin anemiarea și disolvarea țesăturii lui organice. Trebuie ca fiecare dregător al Statului, dela cel mai mare până la cel mai mărunț, să devie un organ conștient și sigur în transmisiunea voinței celor de sus, și aceasta nu

va fi cu putință până ce prin răsplata materială și morală ce'i se cuvine cași printr'o altă îndrumare sufletească inspirată din dragoste și stimă reciprocă el nu va fi mulțumit și mândru de locul de cinste și încredere ce-l ocupă.

Nu trebuie numai organismul Statului întărit, ci și inițiativa noastră, a tuturor, de organizare și cooperare cohezivă unitară în orice lature de viață culturală, socială și economică.

Să nu uităm: năzuința spre izolare și individualism ca și inerția administrativă, slăbiciunea spiritului organizator, sunt relele care rod și ne primejduie mai mult, și în potriva lor sunt de luat măsurile cele mai drastice de vindecare.

Un alt neajuns nu mai puțin înjositor și funest e pornirea noastră, a multora, spre afectare sau mimetismul care, dela slugarnica imitare a străinilor, merge până la negarea noastră proprie.

În mania noastră de „europenizare” ne e rușine de ceea ce suntem și primim orbește și cu ușurință orice inovație și formulă de manifestare și conduită occidentală.

Deaci neapărata nevoie de a fi crescuți prin noi și pentru noi înși-ne, de-a cultiva

conștiința noastră proprie, de-a căli individualitatea română, de-a'i da, dacă se poate, consistența și tăria bronzului.

Tot așa de înstrăinat, de amorf și dezindividualizat e graiul nostru românesc. În presă, la barou, în știință și în tehnică, în școală, uneori și în biserică, în biurocrație, în armată ca și pe tot terenul activității noastre materiale limba română e copleșită de străinisme, împestrițată, schilodită și batjocorită poate ca nici o altă de pe fața pământului.

Liberarea, curățirea, îmbogățirea, desăvârșirea ei mai ales cu mijloacele proprii procurate de graiul poporului de pretutindeni și sporite din împrumuturi de geniu creator și, în genere, crearea unui mare, neaș și mândru organ unitar de expresie românească, cel mai armonios și latin cu putință, e iarăși una din marile probleme de mâine, una din neapăratele condițiuni de asigurare a expansiunii și biruinței noastre în viitor. Ea e strâns legată de direcția noastră spirituală, de capacitatea noastră de emancipare și naționalizare, de crearea valorilor noastre proprii în domeniul ideologiei și estetice.

Intellectualul activ, scriitorul și artistul creiază națiunea; bat moneda gândului care-i hră-

nește mintea și dau trup idealului de frumusețe care-o însufletește și-i leagă cugetul și inima de ființa sa proprie. De aci imensa lor însemnătate națională. Deaici nevoia imperioasă ca Statul de mâne să se preocupe cu mult mai mult și mai efectiv de soarta și opera lor, și printr'o generozitate mai mare, printr'o conștiință și concepție superioară pentru interesele sale proprii să încurajeze în toate chipurile productivitatea lor, dar mai presus de toate să organizeze mijloacele de încurajare și selecționare. Punctul de plecare să fie: exprimarea gândului și simțului nostru, ideea și frumuseța noastră proprie, cea mai caracteristică, cea mai strălucită întrupare și ilustrare a lor. Faceți ca toate talentele și naturile geniale să-și concentreze inteligența și activitatea spre acest izvor de inspirație, îndreptați din răspunderi atenția și interesul publicului în această direcție și veți vedea societatea noastră încetul cu încetul transfigurându-se, valul de lut cotropitor al materialismului va încetini, valorile morale și intelectuale vor crește, voința națiunii va triumfa, viața noastră în afară și înăuntru ca și locuința noastră, tot mediul nostru, toată țara, orașe și sate, se vor îmbrăca și vor străluci în aureola

binelui și frumuseții. Și astfel vom fi mândri de ce suntem, vom avea încredere în noi înșine, vom fi siguri de ziua de mâine, vom fi vrednici de numele și trecutul nostru și de marile destine pentru care e menită națiunea noastră în viitor.

Iată cum putem împăca Umbrele tutelare!

PE RĂBOJUL VREMII

P e r ă b o j u l v r e m i i ¹⁾

...NICIODATĂ neomania, furia inovației și răsturnării radicale n'a găsit agenți mai mulți, mai cutezători și mai înversunați ca în zilele noastre. Mai întâi în viața socială, dar nu mai puțin și în cuprinsul vieții lăuntrice, spirituale și intelectuale.

Pornirea aceasta subversivă, centrifugă, de dărâmare a tot ce a fost, de preînnoire și primenire repede și necugetată, e un fenomen care, izbucnind în centre mai mari culturale, se repercurtează pretutindeni unde e o țară mai mult sau mai puțin cultă (fie și într'o pătură subțire suprapusă), e rodul dezaxării și dezordinei spirituale provocată de rezultatele negative ale științei pozitive, ale

1) Conferință ținută la Ateneul Român, 1 Aprilie 1923.

speculației filozofice și accelerată de teribila comoție produsă de războiul mondial.

Consecințele însă nu sunt la fel pretutindeni. În țările mai vechi, unde civilizația și cultura au pătruns mai intensiv în educația publică, n'au ecoul funest ce-l pot avea în țările mai noi și deci mai puțin întemeiate. Acolo întâmpină un puternic zăgaz în tradiție, în acel depozit neprețuit de experiență înmagazinată dealungul vremii, care este apanajul popoarelor cu mare trecut istoric. Așa este, mai mult de cât oriunde, în Franța, Italia, Anglia, Germania. Rusia a căzut pradă anarhiei din cauza lipsei acestei tradiții, din cauza primitivității și nepregătirii poporului său. Trupul său a devenit un câmp de autopsie, de vivisecțiune înfiorătoare. Statele occidentale sunt ferite de o astfel de crâncenă experiență grație reacției forțelor moderatoare, frânii unui conservatism cuminte și cumpătat. Tradiția e singura faclă, stea polară care-și proiectează zarea și ne deschide drum în întunericul viitorului. Numai naivii, pripiti și iresponsabili nesocotesc învățămintele trecutului dobândite după îndelungă răbdare, cu trudă și durere; numai sălbaticii și canibalii își omoară bătrânii, depozitarii comorilor de știință și înțe-

lepciune moștenite din strămoși și sporite din propria lor cunoștință și încercare.

Printre Statele tinere și neexperimentate mai din vechi face parte și Statul român. De aceea și primejdia, care-i amenință existența, e cu atât mai mare cu cât poziția sa geografică e una din cele mai vitrege în mijlocul atâtor popoare lacome și dușmane de moarte. Din fericire însă poporul român, cum a dovedit-o în momentele cele mai grele, mulțumită de bună seamă și moștenirilor străvechi, originilor sale mai selecte (explicație mai plauzibilă), are un instinct și o intuiție care substituie întrucâtva experiența și tradiția popoarelor ce se bucură de un luminos trecut cultural și istoric. Temelia aceasta este, ce e drept, de mare preț, dar ea nu trebuie să adoarmă privegherea celor ce-i conduc destinele. Puterea lui de rezistență a fost până acum pasivă. Ea trebuie să devie activă spre a fi mai rezistentă și tenace. Și aceasta nu e cu puțință decât dacă devine colectivă și conștientă. Dar conștientă se capătă prin cultură, se înțelege nu oricare cultură, ci una singură, aceea care e conștient și metodic organizată și mobilizată în vederea unicului scop final: asigurarea vieții și dezvoltării noastre

normale și libere în cadrul tradițiilor naționale, mărite și luminate de experiența altora, spre realizarea unui măreț ideal de civilizație și cultură, care să fie al nostru, specific românesc.

Idealul cultural care ne interesează aici îndeosebi, e cel care stă în legătură cu realizarea frumosului, idealul estetic, cea mai nobilă și scumpă rodire a civilizației omenești.

Pentru înfăptuirea unui asemenea ideal în țară la noi avem nevoie de o cultură, de o temeinică cultură estetică. Puținul nostru trecut artistic național și gustul ales și fin ce se manifestă în produsele noastre de arta populară sunt dovezi în genere recunoscute de neobișnuita înzestrare artistică a poporului român. Ele ne întăresc credința într'un „viitor de aur”. Succesul însă e condiționat în împrejurările de astăzi mai mult ca oricând. Biata floare gingașă, abia înfiripată de mâna iscusită a artistului nostru, e bătută de vânturi și e amenințată să n'ajungă la deplină ei eflorescență. Aceste vânturi sunt curente noi, cele mai proaspete, care purced din apus, unde apar ca niște reacții față de arta trecutului și pot fi socotite ca simple experimentari, dar care stingheresc și pot pune chiar în primejdie arta născândă a popoare-

lor tinere și nedumirite în mersul lor înainte. Aceste inovații poartă tot felul de titluri, care mai de care mai pretențioase și bizare. Dar reacția cea mai serioasă, ca fiind întemeiată pe o întreagă speculație filozofică, este expresionismul.

Nu ne vom ocupa cu dinadinsul de fiecare îndeosebi și nici nu vom expune cu deamănuntul pledoriile și revendicările lor. Aceasta ne-ar duce prea departe și nici nu e obiectul vorbirii noastre de astăzi. Ele în fond se reduc toate, în pretențiile lor, la o singură țință: înlocuirea artei de până acum cu una noua pe cât se poate absolut nouă, bazată adică pe procedee și principii cu totul altele decât cele stabilite de practici și experiențe multi-milenare.

Artele plastice au fost considerate din antichitate până mai de unazi ca arte imitative. S'au numit imitative pentru că artistul, oridecâteori a intenționat o realizare estetică, s'a inspirat totdeauna din ambianța lui, a „imitat” în genere lumea externă a avut ca model natura, fenomenele și obiectele ce le oferă realitatea vizibilă. Formula teoretică au dat-o cei dintâi Elinii. O discută Platon în dialogii săi și o definește unul din capetele cele mai

geniale, Aristotel. Artele după ei sunt imitative, ca unele ce isvorăsc din instinctul, din plăcerea instinctivă ce are omul de a imita. de a lucra după natura și deci de a deveni la rândul lui un creator. Descoperirile arheologiei preistorice ne arată că acest instinct datează din copilăria omenirii. Muzeele apusene și, în deosebi, muzeul din Saint-Germain de lângă Paris posedă astăzi sumedenii de lucrări figurale de ale omului quaternar. Printre ele sunt unele surprinzătoare prin adevărul și preciziunea redării. Dacă ne-ar fi lipsit cu totul aceste prețioase documente din cele mai îndepărtate timpuri de hărnicie și măiestrie omenească, noi am fi putut deduce întrucâtva concepția și procedeul troglodiților. Ca dovadă ne-ar fi servit produsul imaginației copilărești precum și cele ale popoarelor primitive, care n'au trecut peste stadiul unei evoluțiuni preistorice. Și în adevăr, vedem la copii, la primitivii actuali sau preistorici, tendința înnăscută de a reproduce în modul cel mai naiv și simplu aparițiile naturale, în primul rând figuri de oameni și de animale din fauna ce le este familiară. Procedeul acesta a fost și este universal și se constată oriunde

a existat o seminanță ori o ființă omenească cu darul „îmitării”.

Aceasta e întâia fază, e starea așa zicând embrionară a artei. Procedul însă se continuă și în fazele ulterioare de dezvoltare artistică și rămâne ca principiu în opera tuturor popoarelor istorice și culte din antichitate până în ziua de astăzi, cu toate epocile lor de strălucire și decadență. Natura a fost și a rămas singurul repertoriu de modele, de motive de inspirație care au stat la dispoziția artistului, de care s'a servit artistul. A fost singurul limbaj cu care și-a exprimat gândirile și toată gama senzațiilor și sentimentelor sale estetice. Toată bogăția de fenomene, de forme și imagini din natură i-au servit prin urmare de simbol, ca mijloc de exprimare a simțului său pentru frumos, de comunicare cu semenii săi. Numai că atitudinea artistului față de natură n'a fost aceeași, unică, în toate timpurile, la toate națiunile și la toți artiștii. Ea se deosebea după curente și temperamente, după diferitele direcții ce le hotăra individualitatea, pornirea launtrică a artistului și anumite împrejurări sau necesități din afară precum e destinația operii de artă, tendințele și preo-

cupărilor generale ale Statului și poporului respectiv.

Ca urmare ea putea fi mai mult sau mai puțin neatârnată, putea devia mai mult sau mai puțin dela directă redare a originalului, a formelor naturale. De altfel o reproducere literală în sensul unei fotografii, calchieri sau mulări, n'a fost nici odată în intenția unui adevărat artist; și dacă a fost, ea nu s'a manifestat ca o simplă reproducere mecanică. Numai primitivii, începătorii, cei care învață alfabetul artei, diletanții și în genere nearțiștii, au o atitudine servilă față de model, sunt „imitatorii” după termenul impropriu al filozofiei clasice. Inșiși realiștii și naturaliștii, care se apropie mai mult de realitate și pretind a o cuprinde mai riguros decât alții, de îndatăce au un temperament artistic, nu se pot mărgini la o transcriere fidelă și strictă a obiectului ce au de reprezentat.

Aceasta reiese în chip vădit din însăși definiția (ca și, de altfel, din opera literară) a teoreticianului lor de frunte, E. Zola.

Acesta bunăoară ne afirmă în faimoasa sa definiție că opera de artă e un „colț de natură” (un coin de la nature), dar se grăbește să adauge „văzută printr'un tempera-

ment". Deci un „colț de natură” condiționat. Un temperament artistic înseamnă o individualitate proprie, un talent original, deci o expresie, o vedere particulară în redarea formelor date. Așa se explică faptul că înăuntrul aceleiași direcții, cum este însuși realismul sau mai bine zis naturalismul care e direcția cea mai puțin neatârnată a spiritului față de adevărul real și obiectiv, pot să existe atâtea individualități artistice, care va-să-zică atâtea vederi și nuanțe originale.

Evident, prin urmare, că atitudinea artistului față de natură variază foarte mult. Ea depinde de gradul de fantazie, de puterea de creație; în sfârșit de cuvântul ce-l are totdeauna de spus individualitatea, gândul și sentimentul maestrului, de unde rezultă în opera sa signatura personală, „le cachet personnel”, stilul și prin urmare diversitatea stilurilor ce le găsim în evoluția artelor. De-aici realismul, idealismul, clasicismul, romantismul, naturalismul, impresionismul sau iluzionismul.

Categoriile acestea cuprind mai toată scara de manifestare artistică a omenirii. Dintre ele idealismul și naturalismul sunt cele două poli între care oscilează până astăzi concepția și realizarea plastică.

Cu toate diferențierile ce observăm în totalul productivității artistice, cu toate categoriile și gradele ce constatăm în launtrul raportului dintre artist și realitate, nu se poate nega unitatea de bază în activitatea întregii arte de pâna acum, întrucât ea pornește de la principiul „imitației”, ea are ca punct de plecare natura cu toate lucrurile și vietățile ei, cu toate formele și aspectele ei, cu toată lumea ei fenomenală; și artiștii nu diferă în realizările lor plastice de cât prin modul cum exprimă sau interpretează această natură.

Dacă prin aceasta ei introduc un element subiectiv, care alterează datele naturii, acest subiectivism, această alterare nu degenerază în falsificarea, denaturarea, farâmițarea naturii organice până la completa ei disolvare și dispariție.

Chiar atunci când e mai nenatural, când bunăoară creiază cu închipuirea sa imagini fantastice, monstruoase sau fabuloase cu caracter decorativ, mitic, alegoric sau simbolic (sfinxul, sirenele, cентаurii, hipocampii, satirii etc.) artistul lucrează după studiul, după modelul și legile organice ale naturii și caută să fie cât mai veridic sau verosimil.

Urmează deci că arta de până ieri e oare-

cum o artă obiectivă, în sensul larg al cuvântului. Temeliile ei au fost puse de primele popoare cari au înfiripat cultura umană, iar formularea ei teoretică precum și prima ei splendidă întruchipare din antichitate se datorește geniului elenic, geniului prin excelență clasic.

Deaceia și această artă obiectivă s'ar putea numi și clasică.

Prin clasic înțelegem de obicei, în sens mai restrâns, orice operă artistică sau literară datorită antichității greco-romane. În accepțiune mai largă, clasic înseamnă orice opera artistică sau literară care întrunește toate condițiunile, toate calitățile de formă și de fond cerute pentru a fi aprobată de critica competentă și trecută în repertoriul lucrărilor desăvârșite, care pot sluji în primul rând pentru clasă (școală), pentru învățământul public.

În sensul acesta din urmă cuvântul clasic s'ar putea referi la toată arta valabilă până astăzi, cu atât mai mult, cu cât abaterile și diferențierile introduse în parte ulterior (adecă după perioada clasică greco-romană): romanticism, naturalism, impresionism, simbolism etc. nu sunt decât variante ale aceluiași leit-motiv, amplificări sau ramificații provenite toate din

același principiu, din aceeași logică fundamentală statornicită în antichitate.

Față de aceasta artă obiectivă sau „clasică”, față de acest clasicism larg care cuprinde toata arta tradițională a omenirii până la și inclusiv Cézanne, arta cea mai nouă, așa zisă modernă (modernistă sau ultramodernă) opune un principiu care înseamnă o ruptură totală, absolută, radicală cu trecutul.

Întâia inovație „anticlasică” încercată în domeniul plastice a fost „cubismul”, al cărui reprezentant este pictorul spaniol Pablo Picasso, elevul lui Césanne. Prin cubism s’a introdus o atitudine cu totul deosebită a artistului față de realitate. Sistemul acesta, cum se știe, se întemeiază pe o concepție matematică. Prin el se disolvă apariția reală în forme fundamentale geometrice, în cercuri, cilindri, ~~trunghiuri~~ înunghiuri, cuburi, considerate de el ca elemente determinante în configurarea fiziologică a tuturor fenomenelor obiective. Prin combinația lor, de altfel, artistul a căutat un limbaj nou, neobișnuit de expresie, dar limbajul acesta cu o gramatică și sintaxă irațională, cerebrală, voluntară, cu totul individuală, ca și volapükul, n’a putut să devie organ trainic de înțelegere comună, de îm-

partăşire a unui sentiment de estetica, măcar cât de puţin echivalentă cu cea „passeista”. O asemenea formulă abstractă geometrica-cubică, şi dacă ea la un moment dat, ca orice modă contagioasă, a putut să aibă un oarecare răsunet în unele cercuri mai restrânse şi mai ales în atelierile pictorilor mediocri, a rămas totuşi sterilă şi a fost părăsită chiar de însuşi preconizatorul ei.

O altă inovaţie nu mai puţin sesaţională a mai adus „viitorismul” (futurismul) prin propaganda deşuchiată a scriitorului italian Marinetti şi printr’o activitate febrilă în fruntea căreia a fost Gino Severini.

Viitorismul, după cum se ştie, vrea să facă tabula rasa din tot trecutul artistic şi faţă de „staticul”, de nevoia de „stabilitate a picturii vechi”, el a căutat să aplice principiul dinamic, cinematografic, şi să sugereze prin lin’ile frânte şi prin elipse simultaneitatea impresiilor optice şi succesivitatea mişcărilor şi prin aceasta dizolvă lumea reală. Aşa spre pildă „viitoristul” pictează un cal cu cincizeci de picioare pentru a exprima succesiunea timpului în galoparea lui. Absurditatea concepţiei condamnă aceasta pretinsă artă la sterilitate.

Ăceste manifestatii de artă voita excen-

trică, la cari s'au adăugat și alte influențe mai noi. au fructificat și întărit teoria cunoscută sub numele de expresionism și au ajutat-o să-i se dea caracterul unei școale noi, cu totul opusă celei în vigoare după intenții și mijloace.

Teoria expresionistă sintetizează toate simptomele de artă nouă și le cristalizează într'un sistem cu totul unitar. Ea înlătură dualismul întemeiat și menținut de arta clasică pe de o parte artistul, pe de alta realitatea, natura obiectivă, și contopește subiectul, adică pe artist, cu mediul înconjurător.

Propriu zis ambianța dispare sau e un simplu pretext în creațiunea artistică. Opera de artă ca urmare a acestui punct de plecare nu mai e o inspirație din afară, nu mai e un produs al studiului după natură, un simbol procurat de această natură, ci e numai și numai expresia unei concepții interioare, speculative, față de care obiectul din afară, dacă artistul nu trece peste el, nu mai joacă nici un rol. Opera de artă deci trebuie să fie o exteriorizare de stări sufletești, să fie suflet sau spirit și ca atare poate să renunțe cu totul la datele naturii mărginindu-se la ●

combinație liberă de forme și linii, de pete, de colori, de umbre și lumini.

Nu se poate o mai mare abstracțiune și cerebralizare a artei, o mai mare sărăcire a motivelor de inspirație artistică.

De bună seamă e admirabila cerbicia și risipa de argumentare sofistică a erudiților apuseni, în fruntea cărora stau Germanii ca totdeauna când e vorba de teorii spre a justifica și legitima teoretic rostul de importanță mondială a acestor concepții. Cu atât mai deplorabilă însă este exemplificarea, ilustrațiile de documentare a punctului lor de vedere, când recomandă ca opere de artă elucubrațiile sau ciudățeniile, fantaziile și cacofoniile coloriste ale unor amatori sau inovatori maniaci din care unii figurează și în manuale de istoria Artei (deocamdată germane). Opera de artă e redusă uneori la un joc de penel pe paletă. nu arareori la un galimatias, la simple bălțături sau măzgălituri. Figurile, omul, animalul, devin rebusuri, semne de întrebări, enigme. Coloa-re, linia, forma, totul e arbitrar, e prada capriciului personal. Nici o normă, nici o măsură, nici o posibilitate de control. Arbitrarul e dus până la extrem, până la și chiar dincolo de copilărie, până la monstruos. Toată dis-

ciplina, toate achizițiile, toate procedeele și metodele trecutului sunt desființate.

Deliciul liniei și formeii vii și organice, toată comoara de frumusețe, de grație, de nuanțe ale frumosului plastic, real și ideal, ce se desprinde din observarea adevărului naturii și farmecă transfigurând viața banală de toate zilele, tot graiul nostru de înțelegere și comunicare reciprocă a sentimentelor noastre cele mai nobile, cele mai intime, cele mai înalte, sunt înlocuite cu o platitudine, cu o meschinărie, cu o goliciune de idee care n'a fost tolerată nici de gustul foarte modest al cont 1 ranilor mamutului.

Concepția nouă nu reduce cu totul numai înțelesul de artă în genere, ci și elimină ca inutile genuri de artă atât de vitale, de indispensabile și scumpe sufletului omenesc cum sunt bunaoară portretul, peisagiul, compoziția istorică și religioasă. Nu e mirare dar că o asemenea artă, astfel redusă și lipsită de normă și disciplină, fabrică de marfă efină, ușor și repede ticluită și rasolită, devine câmp de exercițiu și obiect de mercantilizare pentru toți ignoranții, diletanții și impostorii, pentru toți neisprăviții și profanii, azilul și refugiul tu-

turor rataților și lipsiților de talent și capacitate pentru altă carieră.

Și nu e vorba aici de o artă care servește ca o experimentare, de dibuire a terenului pentru găsirea de izvoare noi de inspirație, de mijloace noi de expresie, de îmbogățire a eredității noastre estetice.

În contra acesteia n'am avea nimic de zis. Promotorii ei însă vor cu orice preț să o prezinte ca definitivă, ca singura care răspunde mentalității și aspirațiilor noastre, ale generației de astăzi; și care deci poate înlocui cu totul arta învechită și perimată a trecutului. Și pentru asigurarea triumfului și monopolului ei, „modernii” nu cruță nici un mijloc de propagandă orală și publicistică, nici o reclamă. Tonul îl dă cu deosebire Germania, împreună cu popoarele nordice și Rusia, care fiind infectată de anarhism e cu deosebire accesibilă inovațiilor incontrolabile.

P. S. Cetitorul cunoscător al problemelor de estetică contemporană va avea în vedere timpul când a fost ținută această conferință și publicul pentru care a fost destinată. Numai așa va înțelege și tonul ei general și sensul ce am dat expresionismului ca manifestare absolut nouă după concepția extremistă și nu ca un fenomen estetic care se poate integra în cadrul istoriei.

U N T R I U M F
L I T E R A R I N F R A N Ț A

Un triumf literar în Franța

CULTUL lui Victor Hugo a luat la Paris semnificative proporții și forme de manifestari exterioare. Admiratorii marelui liric francez au creat și i-au consacrat la Sorbona o catedră specială, o catedră cu totul personală, ceea ce pare a fi un caz unic în analele învățământului superior din Franța. Cu interpretarea imensei lui opere, mai bine zis cu oficiul sacerdotal de propovăduire a evangheliei divinului cântăreț apoteozat în sufletul națiunii cași în Panteon, a fost însărcinat poetul erudit Fernand Gregh. Pentru a înțelege raportul dintre amândoi, dintre maestru și apostol, trebuie să amintim faptul că Fernand Gregh nu e numai cunoscut ca un literat distins, ci și tot odată ca teoreticianul „umanismului”, doctrină proprie conceputa de el ca o reacție împotriva curentelor noi extremiste, cari în dece-

niile din urmă au încercat să capteze și să domine în mod exclusiv poezia modernă. De fapt umanismul acesta, care datează încă din anul 1902, nu e decât o formă de reînnoire a literaturii naționale pe calea normală, e reluarea firului evolutiv ce leagă prezentul cu trecutul cel mai glorios al Franței, pe deoparte cu faimoasa Pleiadă ramificată în poezia ulterioară clasică și romantică, pe de altă cu arta greco-latina, „isvorul oricărei frumuseți”.

Alegerea lui F. Gregh prin urmare ca interpret al hugoismului nu e un accident; ea e motivată tocmai prin calitatea reprezentativă a activității și atitudinii literare a acestui poet savant și pune și mai mult în evidență caracterul demonstrativ ce-l are ridicarea altarului hugolian în incinta Sorbonei.

Evident că e aici un caz de afirmare oficială a triumfului unei voinți retrospective, care însă nu trebuie socotită ca o simplă dovadă de acces „arheologic”, de trecătoare reacție conservativă, ca o fază finală în vicisitudinile secularei lupte dintre „antici și moderni”. Faptul isvorăște dintr’o concepție nouă ce frământă lumea intelectuală și nu are numai o origine literară, ci stă în legătura cu întreaga mișcare culturală, cu marea problemă a ge-

nerațiilor actuale, cu reverimentul ce-l aduce reacția viguroasă împotriva „sbaterii în negură” a conștiinței europene, împotriva anarhiei și dezorientării ce a produs-o deprecierea tuturor valorilor și a agravat-o monopolul filozofiei unilaterale a subconștientului și in-conștientului. Conștiința europeană se caută și se regăsește, renunța la idealuri utopice de imediată înfrățire universală și caută înfăptuirea idealului transcendental prin organizare și consolidare parțială, națională în înțelesul cel mai larg și mai frumos al cuvântului.

Așa înțelegem mai bine semnificația evenimentului petrecut la Paris prin instalarea oficială a poeziei hugoliene la Sorbona. Victor Hugo e un poet francez, cel mai francez al Franței, dar tot odată poetul ei cel mai de frunte, nu numai cantitativ, ci și mai ales calitativ. Aceasta e o idee înradăcinată adânc în conștiința publică franceză și nici o propagandă sofistică și subversivă n’o poate sminti sau distruge. Convingerea ne-o putem face și prin noi înșine recitînd cu deosebire creațiunile lui de căpetenie și mai presus de toate „la Légende des Siècles”. Sunt sigur că dacă, nu sunteți preveniți și nici o formulă „nouă” nu vă tulbură judecata, nu veți întârzia a vă

convinge de inspirația grandioasă, de marea poezie a lui Victor Hugo, de titanismul său aproape unic în literatura franceză.

Și fiindcă reprezentanții fanatici și miopi ai curentelor mai noi au căutat să reducă această mărire, cea mai strălucită glorie poetică a Franței, generația de astăzi, reacționând printr'o conștiință superioară, a luptat și a izbutit să-și impună voința și preferința introducând cultul lui Victor Hugo în sanctuarul celei mai ilustre alma mater din Franța.

GEORGE COȘBUC

George Coșbuc

L'AM cunoscut de aproape pe George Coșbuc. O bucată bună din viața mea am trăit-o alături cu el, împreună cu el. Zile multe, nopți multe l'am auzit vorbind, i-am ascultat gândul și păsul, l-am văzut muncind și mi s'a întipărit adânc în minte făptura-i din afara, toată ființa-i launtrică. Il văd și acum întreg înaintea ochilor mei: înfățișare cu totul simpatică și originală. Fața lui era încondeiata cu trăsături viguros semnificative. Bateà la ochi fruntea înalta, senină, boltită: scaun larg, deplin incapător pentru sălășluirea lumii lui bogate de gânduri și închipuiri. Ochii lui plini de blândețe și clipitori, scânteiau de inteligență fină și ironie inofensivă. Nările-i dilatate pareau 'ca veșnic aspiră și ard după bunuri nălucite. Buzele moi, prelungi și pline vesteau nesfârșita-i bunătate și dragoste pen-

tru viață și oameni, comunicativitate caldă din graiu a unui suflet încrezător și expansiv, nebiruit de adversitățile soartei ca și sufletul poporului din care făcea parte.

Venise din Ardeal, din satul Hordou, după ce petrecuse câțiva ani la Cluj ca student și la Sibiu colaborând la „Tribuna”. Cele câteva poezii tipărite în foiletonul acestei foi atrăseseră luarea aminte a câtorva iubitori de literatură din preajma „Convorbirilor Literare” (Slavici, Maiorescu) și ca urmare poetul a fost adus la București. Aci i s’a găsit un locșor la Ministerul Învățământului. Dar spiritul lui de independență și de bohemism l-a desprins din cătușele birocrației și l-a aruncat în vultoarea vieții libere.

Nepractic cum eră, desinteresat și idealist până la lepadarea de sine și deci nepregătit îndestul. d sarmat în fața greutăților ce întâmpină mai ales acum treizeci de ani un scriitor, el din greu își câștiga pâinea din toate zilele și a fost o vreme când a cunoscut din belșug amarul mizeriei.

Doi oameni i-au întins o mână de ajutor și i-au dat cel mai mare sprijin. Nemuritorul om al școalei, generosul Spiru Haret care ca ministru i-a creat pe lângă Casa Școalelor o

situație care l-a scăpat de grija materială, și soția sa proprie, o femeie nobilă și bună care, în momentul cel mai critic ale zilelor lui, i s'a arătat în cale ca un înger mântuitor și a știut prin hărnicia-i neobosită, prin tactul, răbdarea și devotamentul ei neclintit de peste două decenii să-i întemeieze un cămin cald și binecuvântat și să-i dea îndemnul sufletesc și tihna ce-i trebuia ca să desfășoare acea munca spornică și neîntreruptă care a făcut din poet una din gloriile noastre literare. Dar soarta pismașă nu i-a dat răgaz să-și îndelunge prea mult zilele; o lovitură neașteptată, pieirea năpraznică a singurului său fiu, în care își pusese nădejdea viitorului, i-a sfâșiat inima, l-a făcut să-și târască anii din urmă pânăce moartea i-a curmat suflarea și cu ea o activitate încă rodnică și îmbelșugată.

Dacă George Coșbuc ca om în genere poate sluji drept pildă de cinste și bunătate, ca Român și patriot nu e mai puțin vrednic de laudă. Deși originar din Transilvania, el poate fi socotit ca reprezentant al poporului român de pretutindeni.

Activitatea lui în scris ca și din viu graiu a îmbrățișat deopotrivă interesele generale ale Neamului ca și cele specifice ale Ardealului.

El s'a asimilat în țară și n'avea nimic regional. Coșbuc e o strălucită protestare împotriva acelor miopi care își mărginesc patria în hotarele înguste ale provinciei lor de naștere.

El a fost unul din apostolii contopirii sufletești a Neamului. Propaganda lui scrisă și orală — a avut multă vreme misiunea specială pe la sate ca luminător al conștiinței populare—, poezia lui cu caracter eminamente național, fac parte din marii factori culturali ai poporului român de înainte de războiu.

Cuvântul lui patriotic, sănătos direct și energic a pătruns ca o trâmbiță de deșteptare în masa mulțimii, a întărit și a ținut trează conștiința națională cu deosebire în Ardeal.

În pregătirea noastră pentru înfăptuirea unității Coșbuc are partea lui de frunte.

Dar artistul n'a fost inferior naționalistului.

Între puzderia de creațiuni poetice lăsate în urmă de Coșbuc, mai toate inspirate din trecutul nostru istoric din viața actuală cași din legendele și basmele poporului nostru, se disting bucăți cu caracter epic și liric care înseamnă o culminație în poezia română. Ele, din primul moment al apariției lor, au relevat într'însul un poet de mare talent. Entusiaștii

literaturii, cu Vlăhuță în frunte, îl salutau ca pe atare, „Convorbirile Literare” jubilau. Și publicul a fost rând pe rând surprins și uimit cetind „Nunta Zamfirei”, „Moartea lui Fulger”, „la Oglindă”, „Mama” și altele tot atâtea minunății, isvorâte din pana măiastră a lui George Coșbuc. Intr’însele cântă poporul nostru devenit poet, cântau dorurile și năzuințele celor mulți și obijduiți, cântă suflul bărbat și rășboinic, oțelit de vremuri și nevoi, cântă energia eroică, optimismul neabătut al Românului care a știut înfrânge vișorul unor veacuri de neasemuită bejenie și răstriște.

Și acest copil al Ardealului veniă cu mijloace noi în poezie. Factura eră adecuată caracterului său original, crescută într’un mediu de înrăurire maghiaro-germană, ea aducea concentrarea și vigoarea, concisiunea și nervozitatea locală.

Inrăurirea străină a fost însă externă. Coșbuc a rămas tot așa Român prin formă ca și prin fond. Graiul lui e unul din cele mai neoase românești. Nu numai că l-a mînuit ca puțini alții, ci l-a și sporit, i-a dat o bogăție necunoscută înaintea lui. Mare maestru al limbei românești, el a fost și un iscusit

mânuitor, un minunat virtuos al versului românesc.

E desigur cel mai mare tehnician al literaturii noastre poetice. Tehnica lui impecabilă l-a ajutat să creieze câteva capodopere: Moartea lui Fulger, El-zorab, Nunta Zamfirei.

Opera literară a lui Coșbuc face parte din patrimoniul național. Ea nu se adresează unui cerc restrâns de rafinați sau blazați; ea e marea poezie care e menită să răsunе în sufletul mulțimii, al colectivității dela care se inspiră și pe care o reprezintă.

Moda, snobismul, mania escotismelor și aberația subiectivismului desfrânat care bântue poezia actuală pot să scadă momentan în ochii unora ceva din valoarea poeziei lui Coșbuc; ea însă, întru cât cuprinde și realizează armonii eterne ale sufletului uman care este în esență același pretutindeni și în toate timpurile, își va purta triumfătoare melodia dealungul veacurilor și va da, alături de tot ce s'a creat mai frumos în literatura noastră, o strălucită dovadă de geniul creator al poporului român.

